

ΚΑΝΩΝ ΗΓ'.

Ἐπίσκοπος ἢ Πρεσβύτερος, ἢ Διάκονος, στρατεία σχολάζων, καὶ βουλόμενος ἀμφοτέρω κατέχειν, Ρωμαϊκὴν καὶ Ἰερρατικὴν διοίκησιν, καθαιρείσθω. Τὰ γὰρ Καίσαρος, Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, τῷ Θεῷ.

Ἄποστ. ς'. πα'.
τῆς δ'. γ'. ζ'.
τῆς ζ'. ι'. τῆς
α'. καὶ β'. ια'.
τῆς Καρθ. ιη'.

Ἑρμηνεία.

Καὶ εἰς ἄλλους Κανόνας οἱ Θεοὶ Ἀπόστολοι ἐμποδίζουσι τοὺς Ἰερωμένους νὰ μὴ διοικοῦσι δημόσια πράγματα, καὶ φροντίδας νὰ ἀναδέχωνται κοσμικὰς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτον παρομοίως αὐτὸ τοῦτο ποιοῦσι λέγοντες Ὅποιος Ἐπίσκοπος, ἢ Πρεσβύτερος, ἢ Διάκονος καταγίνεται εἰς στρατείαν, ἢ εἰς μεταχειρίσιν ὄπλων καὶ πολέμων, ἀλλὰ εἰς διοίκησιν πραγμάτων στρατιωτικῶν, οἷον διανομὴν σιτηρεσίων τῶν στρατιωτῶν, ὑποδοχὴν τῶν τροφῶν αὐτῶν, καὶ ἄλλας τοιαύτας κυβερνήσεις, τὰς ὁποίας οἱ πολιτικοὶ στρατείας ὀνομάζουσιν ὅς τις λοιπὸν, λέγει, καταγίνεται εἰς τὰ τοιαῦτα, καὶ θέλει νὰ ἔχη καὶ τὰ δύο, καὶ ἐξουσίαν Ρωμαϊκὴν βασιλικὴν, καὶ διοίκησιν Ἰερρατικὴν καὶ Ἐκκλησιαστικὴν, ταῦτ' ἐπιτελεῖν, ἐξουσίαν ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν, (1) ὁ τοιοῦτος, εἴαν δὲν παύσῃ ἀπὸ αὐτῶν, ὡς καθαιρείται, διότι τὰ πράγματα καὶ αἱ ἐξουσίαι τοῦ Καίσαρος καὶ βασιλέως, εἰς τὸν Καίσαρα πρέπει νὰ δίδωνται, ἢτοι, εἰς ἀνθρώπους ἐξωτερικοὺς καὶ βασιλικούς· τὰ πράγματα δὲ καὶ αἱ ἐξουσίαι τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν Θεόν, παρομοίως πρέπει νὰ δίδωνται· ταῦτ' ἐπιτελεῖν, εἰς ἀνθρώπους θείους καὶ ἐσωτερικούς, ὁποῖοι εἶναι οἱ Ἐπίσκοποι, καὶ Πρεσβύτεροι, καὶ Διάκονοι. Ἀνάγνωθι καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ς'. Ἀποστολικοῦ.

μείωσιν τοῦ κζ'. τῆς δ'. καὶ τοῦ μβ'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ, καὶ τὸν λη'. Βασιλείου. Περὶ δὲ τῆς ὑπεξουσιότητος τῶν δούλων πρὸς τοὺς ἀθέντας (ἐν μέρει δὲ καὶ περὶ τῆς ὑπεξουσιότητος τῶν στρατιωτῶν πρὸς τοὺς στρατηγούς) ἐδῶ ὁμιλοῦμεν. Ἡ μὲν οὖν θ' καὶ ι'. καὶ ια'. Νισαρά Δίοντος τοῦ Συφοῦ διορίζει, ὅτι, ἐκεῖνος ὁ δούλος ὁποῦ κατὰ ἄγνοιαν τοῦ ἀθέντου του γένῃ Κληρικὸς, ἢ Μοναχὸς, ἢ Ἐπίσκοπος, ἂν μὲν ἦτο φευγάτος ἀπὸ αὐτῶν, ἕως τρεῖς χρόνους, νὰ ἀναζητῆται ὑπὸ τοῦ ἀθέντου του, καὶ εἴρηθις νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὴν προτέραν τύχην καὶ νὰ ᾔναι δούλος· ἂν δὲ ἦτο φανερός εἰς αὐτὸν καὶ ἐκληρώθη, ἢ ἐμύνασε, διορίζει νὰ ζητῆται μόνον ἕως ἓνα χρόνον. Ὁ δὲ Φώτιος (τίτλ. α. κεφ. λς'. φησὶν, ὅτι κατὰ τὴν λς'. διάταξιν τοῦ γ'. τίτλ. τοῦ α. βιβλ. τοῦ κώδικος, ὁ δούλος οὔτε κατὰ γνώμην τοῦ δεσπότη κληροῦται, ἀνίσως πρῶτον δὲν ἐλευθερωθῇ. Ἡ δὲ β'. διάταξις τοῦ α. τίτλ. τῶν Νισαρῶν θεσπίζει, ὅτι εἴαν ἐκληρωθῆ ὁ δούλος, ἤξευρεν ὁ δεσπότης καὶ δὲν ἀντέλεγεν, ἐλευθεροῦται. Καὶ Μιχαὴλ δὲ ὁ Ἀτταλιώτης ἐν τῇ συνόψει τίτλ. γ'. λέγει, ὅτι ἐλευθεροῦται ὁ δούλος, εἴαν, ὅταν ἐχειροτονεῖτο, ἐγίνωσκεν ὁ ἀθέντης αὐτοῦ, καὶ εἰσώπα. Ἡ αὐτὴ δὲ διάταξις λέγει, ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ ἐλευθεροῖ καὶ τοὺς δούλους ἀπὸ τὴν ὑπεξουσιότητα τῶν ἀθέντων αὐτῶν, καὶ τοὺς στρατιώτας ἀπὸ τὴν τῶν στρατηγῶν αὐτῶν, εἴαν κατὰ τὴν γνώμην τῶν κρατούντων αὐτοὺς γένηται δηλαδὴ. Σημείωσαι δὲ πρὸς τοῦτοισ, ὅτι ὁ νόμος λέγει πῶς, ἂν ἐπερωτᾶται τινὰς, καὶ δὲν ἀντιλέγη, ἀλλὰ σιωπᾷ, εἴαν μὲν ᾔναι τὸ πρᾶγμα περὶ οὗ ἐρωτᾶται πρὸς κέρδος του, ἀντὶ συγκατανεύοντος λογίζεται, εἴαν δὲ ᾔναι πρὸς ζημίαν του, ἀντὶ ἀρνούμενου. Πλὴν ὁ εἰδὼς τὴν χειροτονίαν τοῦ δούλου αὐτοῦ, καὶ μὴ ἀντιλέγων, καὶ μὲ ὄλον ὁποῦ εἶναι πρὸς ζημίαν του τὸ πρᾶγμα, ὅμως ἀντὶ συναινεύοντος λαμβάνεται, καὶ τοῦτο εἶναι εἰδικὸν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ κληρωθέντος δηλαδὴ. Οὕτως ἐν τῷ σχολείῳ τοῦ Βαλσαμῶνος γέγραπται τὸ εἰς τὸ κείμενον τοῦ α. τίτλ. κεφ. λς'. Φωτ. νομικόν. Προσέτι, κατὰ τὸν Ἀρμεν. βιβλ. α. τίτλ. ιη'. ἐλευθεροῦται ὁ δούλος, εἴαν ἀποθάνῃ ὁ ἀθέντης του χωρὶς νὰ κάμῃ διαθήκην. Ὅποιος ἀγορασθῇ ἀπὸ τοὺς πολεμίους, εἰ μὲν εἶναι πλούσιος, νὰ δίδῃ τὴν τιμὴν του, καὶ νὰ ἀξαγοράζηται· εἰ δὲ εἶναι πτωχός, νὰ δουλεύῃ τρεῖς ἢ πέντ

χρόνους ἐκεῖνον ὁποῦ τὸν ἐξηγόρασε, καὶ ἔτσι νὰ ἐλευθεροῦται. Ἐλευθεροῦται καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ μὲ εἶδῃσιν τοῦ ἀθέντου του ἔγινε στρατιώτης, ἢ Μοναχός, ἢ Κληρικός. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ δούλοι, ὁποῦ ἀφήσουν τὴν ἀσκήσιν, Μοναχοὶ γεγονότες, καὶ εἰς ἄλλην πολιτείαν ἐλθουσι, νὰ γίνωνται πάλιν δούλοι κατὰ τὸ δ'. βιβλ. τίτλ. α. κεφ. ια. θέμα ιγ'. (ὄρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ ε'. τῆς α. καὶ β'. καὶ τὸν Ἀρμενόπουλον αὐτόθι.) Σημείωται δὲ πρὸς τοῦτοισ, ὅτι δύο λογίων εἶναι οἱ δούλοι, ἄλλοι μὲν γεννῶνται δούλοι, ὅσοι ἀπὸ δούλας γεννηθοῦν, ἄλλοι δὲ γίνονται, ὅσοι αἰχμαλωτισθοῦν ἀπὸ τοὺς πολεμίους, οἱ δὲ μὲ μισθὸν δουλεύοντες εἰς ἀθέντας δὲν εἶναι κυρίως δούλοι, ἀλλὰ μόνον μισθωτοί. Περὶ τούτων λέγει ὁ Θεὸς Χρυσόστομος (ὁμιλ. δ'. πρὸς τίτ.) κατηγορίας ἀξίος εἶναι ἐκεῖνος ὁποῦ μὲ πρόφασιν ἐγκρατείας, χωρίζῃ τὰς γυναῖκας ἀπὸ τοὺς ἀνδρας των, καὶ τοὺς δούλους ἀπὸ τοὺς ἀθέντας αὐτῶν. Ὁ δὲ Σειράχ λέγει, κοίτην συνετόν ἀγαπάτω σου ἢ ψυχὴν, καὶ μὴ στερήσῃς αὐτὸν ἐλευθερίας. (ζ'. 21.).

(1) «Εἰς δύο διαιρείται ἡ ἐξουσία καὶ ἀρχή. Ἄλλη μὲν εἶναι κοσμικὴ, τὴν ὁποῖαν ἐνεπίστευσεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς Βασιλεῖς, καὶ τοὺς ἄρχοντας, ἄλλη δὲ εἶναι πνευματικὴ, τὴν ὁποῖαν ἐνεχείρισεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ τῶν ψυχῶν οἰκονόμους. Ἐναντία δὲ ἡ μία μὲ τὴν ἄλλην ὑπάρχει· ἡ μὲν γὰρ εἶναι ἐπίγειος, ἡ δὲ, εἶναι Οὐράνια. Ἡ μὲν φορεῖ μάχαιραν καὶ θανατοῖ, ἡ δὲ πρᾶως συγχωρεῖ καὶ ζωοποιεῖ. Δι' ὅ καὶ ὁ Χρυσόστομος φησιν, ἄλλοι ὄροι βασιλείας, καὶ ἄλλοι ὄροι Ἰερωσύνης. Ὁ βασιλεὺς τὰ ἐνταῦθα πεπίστευται, ἐγὼ τὰ Οὐράνια» (ἐγὼ ὅταν εἶπω, τὸν ἱερέα λέγω) ὁ βασιλεὺς σῶματα ἐμπιστεύεται, ὁ δὲ ἱερεὺς, ψυχὴν. Ὁ βασιλεὺς λοιπάδας χρημάτων ἀφίησιν, ὁ δὲ ἱερεὺς λοιπάδας ἀμαρτημάτων. Ἐκεῖνος ἀναγκάζει, οὗτος παρακαλεῖ. Ἐκεῖνος ὄπλα ἔχει αἰσθητὰ, οὗτος ὄπλα Πνευματικά. (Δόγ. δ'. εἰς τὸν Ὀξίαν σελ. ρμβ'. τόμ. ε.). Τὸ αὐτὸ δὲ ἄτοπον ἀκολουθεῖ ἀνίσως, ἢ ὁ βασιλεὺς τολμήσῃ νὰ ἐπιβαίῃ τοῦ βήματος, ἢ ὁ Ἀρχιερεὺς νὰ βασιλεῖ καὶ νὰ ζώνηται μάχαιραν, καθὼς ἐπαθε τοῦτο ὁ Δίκερως Γίγας τῆς Ρώμης ὁ Πάπας φημί, ὁ ὁποῖος κοντὰ ὁποῦ εἶναι ἐσωτερικός καὶ κατὰ πνεῦμα Ἀρχιερεὺς, θέλει νὰ ᾔναι ἐξωτερικός, καὶ κατὰ σῶμα βασι

E.Γ.Δ. Τ.Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΚΑΝΩΝ ΠΛ΄.

«Εἴ τις ὑβρίσῃ βασιλέα, ἢ ἄρχοντα παρὰ τὸ δίκαιον, τιμωρίαν τινύτω. Καὶ εἰ μὲν Κληρικὸς, καθαιρεῖσθω, εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφορίζεσθω.

Ἑρμηνεία.

Ὁ μὲν Μωσαϊκὸς νόμος λέγει, «ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἔρεις κακῶς», [Ἐξ. 28.] ὁ δὲ κορυφαῖος Πέτρος ἰδίᾳ, τὸν βασιλέα τιμᾷ. [ἁ. Πέτρ. β΄. 17.] Ὁ δὲ Παῦλος προτάζει νὰ ὑπερευχόμεθα διὰ τοὺς βασιλεῖς καὶ πάντας τοὺς ἐν ὑπεροχῇ. [Τιμοθ. β΄. 2.] καὶ ἀπιστοὶ εἶναι. Ἐνταῦθα δὲ κοινῶς οἱ Ἀπόστολοι λέγουσιν, ὅτι ὁποῖος ὑβρίσῃ βασιλέα, ἢ ἄρχοντα παρὰ τὸ δίκαιον, καὶ χωρὶς καμμίαν δικαίαν αἰτίαν, ἢ τιμωρῆται, καὶ εἰ μὲν εἶναι Κληρικὸς, ἢ καθιζήσεται, εἰ δὲ λαϊκὸς, ἢ ἀφορίζεται. Ὑβρις δὲ κοντὰ εἰς τοὺς βασιλεῖς λογίζονται: οἱ δριμύτεροι ἔλεγχοι. Ἐμποδίσας δὲ ὁ κανὼν τὸν παρὰ τὸ δίκαιον τὸν βασιλέα ὑβρίζοντα, ἀφῆκε κατὰ τὸ σιωπώμενον νὰ ἐνοουμένῃ ἀντιδιαστολῆς, ὅτι, ἐὰν οἱ βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες ἀσεβοῦσιν, ἢ ἀμαρτάνουσιν, συγχωροῦνται νὰ ἐλέγχουν αὐτοὺς ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει τὸ νὰ ἐλέγχουν τοιαῦτα πρόσωπα. Ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ αὐτὸς ὁ ὑβρίσας πρέπει νὰ τιμωρῆται εὐθύς (1) καὶ ὅρα τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ νε΄. Ἀποστολικοῦ.

ΚΑΝΩΝ ΠΠ΄.

Τῆς δὲ β΄. Ἀποστολῆς καὶ τῆς β΄. Καρθ. 16. καὶ τῆς Ἀθην. 13. ἰσορροπικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Γρηγορίου ὁλοῦτος ἐν τοῖς αὐτοῦ ἐπιστολῆς. Ἀμφιλόχιος.

Ἔστω ὑμῖν πᾶσι Κληρικῶς καὶ Λαϊκῶς βιβλία σεβάσμια καὶ Ἅγια. Τῆς μὲν παλαιᾶς διαθήκης, Μωυσέως πέντε· Γένεσις· Ἐξοδος· Λευτικόν· Ἀριθμοί· Δευτερονόμιον· Ἰησοῦ Ναυῆ ἐν· Κριτῶν ἐν· Ρούθ ἐν. Βασιλειῶν τέσσαρα. Παραλειπομένων τῆς βίβλου τῶν ἡμερῶν δύο. Ἐσθῆρ ἐν· Μακκαβαίων τρία· Ἰωβ ἐν· ψαλτήριον ἐν, Σολομῶντος τρία, Παροιμίαι. Ἐκκλησιαστής καὶ Ἄσμα Ἄσμάτων· Προφητῶν δώδεκα· ἐν Ἰσαίου· ἐν Ἰερεμίου· ἐν Ἰεζεκιήλ· Δανιήλ ἐν. Ἐξωθεν δὲ ὑμῖν προσηγορευθῶ μανθάνειν ὑμῶν τοὺς νέους, τὴν σοφίαν τοῦ πολυμαθοῦς Σειράχ. Ἡμέτερα δὲ, τουτέστι τῆς καινῆς Διαθήκης, Εὐαγγέλια τέσσαρα, Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ καὶ Ἰωάννου. Παύλου ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες· Πέτρου ἐπιστολαὶ δύο· Ἰωάννου ἐπιστολαὶ τρεῖς· Ἰακώβου μία· Ἰούδα μία· Κλήμεντος ἐπιστολαὶ δύο· καὶ αἱ διαταγαὶ ὑμῖν τοῖς Ἐπισκόποις δι' ἐμοῦ Κλήμεντος ἐν ὀκτώ βιβλίοις προσηγορευμέναι, (ἃς οὐ γρη δημοσιεύειν ἐπὶ πάντων διὰ τὰ ἐν αὐταῖς μυστικά) καὶ αἱ Πράξεις ἡμῶν τῶν Ἀποστόλων. (2)

λεός· νὰ εὐλογῆ καὶ νὰ θανατοῖ, νὰ κρατῆ τὴν ποιμαντικὴν βακτηρίαν, καὶ μάχαιραν τὴν φονευτήριαν. Μίξις ἀμικτος, καὶ τίρας ἀλλόκοτος! Ἄς ἰδῆ λοιπὸν οὗτος ὅτι παραβάτης τοῦ παρόντος Ἀποστολικοῦ Κανόνος εὐρίσκειται, καὶ καθαιρέσει ὑπόκειται ἀμφότερα βυβλόμηνος ἔχειν, καὶ Ρωμαϊκὴν ἀρχὴν, καὶ ἱερατικὴν διοίκησιν. Πρὸς τοῦτο χρησιμώτατα εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Ὁσίου τοῦ Ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς Κωνσταντινὸν τὸν μέγαν εἰρημίζοντα, (Παρὰ Ἀθανασίῳ ἐπιστολῇ τοῖς ἀπανταχοῦ τὸν μονήρη βίον ἀσκοῦσι). «Σοὶ βασιλείαν ὁ Θεὸς ἐνεχείρισεν, ἡμῖν τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπίστασις· καὶ ὡσπερ ὁ τὴν σὴν ἀρχὴν ὑποκλίπτων, ἀντιλέγει τῇ διαταξαμένῳ Θεῷ: οὕτω φοβήσεται μὴ καὶ σὺ τὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς σεαυτὸν ἔλκων, ὑπεύθυνος ἐκκλησιαστικῆς μεγάλης γίνῃ.» Ἀπόδοτε, γέγραπται, τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. Οὕτω τοίνυν ἡμῖν ἄρχειν ἐπὶ τῆς γῆς ἔξεισι, (τί ἂν εἶποι πρὸς ταῦτα ὁ διαρχὼν Πάπας;) οὕτω σὺ τοῦ Θεοῦ ἐξουσίαν ἔχεις. ὦ Βασιλεῦ.»

(1) Διὰ νὰ καταπαύσῃ τὴν ὀργὴν οἱ θεοτάτοι βασιλεῖς, καὶ νὰ γίνωνται φιλόφρονες πρὸς τοὺς ὑβριστάς των, ἢ λάθουν παράδειγμα ἀπὸ τὸν μέγαν Κωνσταντίνον, καὶ ἀπὸ τὸν μέγαν Θεοδοσίον. Ὁ μὲν γὰρ Κωνσταντίνος, ἐπειδὴ τινες ἐλιθοβόλησαν τὴν εἰκόνα του, καὶ παρεκίνουν αὐτὸν οἱ φίλοι του νὰ τιμωρῆσιν τοὺς ὑβριστάς, διότι μὲ τοὺς λίθους ἐπλήρωσαν τὸ πρόσωπόν του· αὐτὸς ψηλαφῆσας τὸ πρόσωπόν του, καὶ χαμογελάσας εἶπε ταῦτα τὰ ἀξιωματικώτατα λόγια· «Οὐδαμοῦ πληγὴν ἐπὶ τοῦ μετώπου γεγενῆσθαι ὄρω, ἀλλ' ὕγιής μὲν ἡ κεφαλὴ, ὕγιής δὲ ἡ ὄψις ἅπασα. (Χρυσόστομος λόγ. κ΄. Ἀνδριάντ. σελ. 599. τοῦ ς΄. τόμ.). Ὁ δὲ Θεοδοσίος, καὶ μ' ἔδλον ὅπου οἱ

Ἀντιοχείς ἐκρήμισαν τοὺς ἀνδριάντας του, καὶ ἄλλας ἀτοπίας ἔκαμαν, ὅμως δταν ἐπῆγεν ὁ Ἀντιοχείας Φλαυιανὸς, καὶ τὸν παρεκάλεσε, τόσον ἡμερώθη ὁ θυμὸς του, ὥστε ὅπου εἶπε ταῦτα τὰ φιλόφροντα ῥήματα πρὸς αὐτόν. Καὶ τί θαυμαστὸν καὶ μέγα, εἰ τοῖς ὑβριστοῖς ἀφήσομεν τὴν ὀργὴν ἀνθρώποις οὖσιν, ἀνθρώποι καὶ αὐτοὶ τυγχάνοντες, ὅπου γὰρ ὁ τῆς οἰκουμένης Δισπότης... ὑπὲρ τῶν σταυρωσάντων αὐτὸν τὸν Πατέρα παρεκάλεσε λέγων· ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδας τί ποιούσι; (Χρυσόστομος αὐτόθι σελ. 602.) Ἄς δυσωπήσῃ τοὺς βασιλεῖς εἰς τὸ νὰ ἡμερῶνται τὸν θυμὸν τους καὶ ἂν αὐτὸ τὸ ὄνομα, ὅπου ἔχουν τὴν Βασιλείαν. Ὁρίζεται γὰρ ἀπὸ τὸν Λέοντα, καὶ Κωνσταντίνον τοὺς ὀνομαζομένους τῶν Βασιλέων οὕτω· «Βασιλεῦς ἐστίν ἕνα ἕνα ἐπιστάσις, κοινὴν ἀγαθὴν πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις, μήτε κατὰ ἀντιπάθειαν τιμωρῶν, μήτε κατὰ προσπάθειαν ἀγαθοποιῶν. β΄. Σκοπὸς τῷ Βασιλεῖ, τῶν ὄντων καὶ ὑπαρχόντων δι' ἀγαθότητος ἢ φυλακῆς καὶ ἀσφάλειας. γ΄. Τέλος τῷ Βασιλεῖ τὸ εὐεργετεῖν, δι' ὃ καὶ εὐεργέτης λέγεται. (Ἐν τῇ ἐκλογ. τῶν νόμ. τίτλ. β΄. σελ. 83. τοῦ β΄. βιβλ. τοῦ Γεωργίου Γραικοῦ.) Ὁ θέλων δὲ νὰ ἐξμερῶσῃ τὴν τῶν Βασιλέων ὀργὴν, ἢ ἀναγνώσῃ αὐτόθι παρὰ τῷ Χρυσόστομῳ τὰ σοφώτατα, καὶ δυσωπητικώτατα σχήματα καὶ ῥήματα, ὅπου ἐμεταχειρίσθη ὁ Φλαυιανὸς πρὸς τὸν Θεοδοσίον.»

(2) Σημειώσαι δὲ, ὅτι εἰς πολλὰ βιβλία καὶ χειρόγραφα καὶ τετυπωμένα, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Σύνοψιν Ἀλεξίου τοῦ Ἀριστηνοῦ, φέρονται καὶ ἄλλοι Κανόνες ἐπιγεγραμμένοι· εἰ μὲν, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πέτρο, οἱ δὲ, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Παύλου, τοὺς ὁποίους δὲν πρέπει νὰ δεχόμεθα, ἀλλὰ νὰ ἀποβάλλωμεν ὡς νόθους καὶ ψευδεπιγράφους. Ἐπειδὴ καὶ ἡ ἁγία οἰκουμένη ἡ ς΄.

Ἑρμηνεία

Ἀφ' οὗ οἱ Ἀπόστολοι ἐδίδασξαν καὶ ἐνομοθέτησαν διὰ τῶν ἱερῶν αὐτῶν Κανόνων τίνι τρόπῳ ἀρμόζει εἰς τοὺς ἱερωμένους καὶ ἀπλῶς εἰς τοὺς λαϊκοὺς Χριστιανούς νὰ πολιτεύωνται, τελευταῖον διδάσκουσι, καὶ ποῖα βιβλία πρέπει νὰ ἀναγινώσκωσι. Καὶ τὰ μὲν ἀκανόνιστα καὶ ψευδεπίγραφα βιβλία ἐδίδασξαν εἰς τὸν ζ', αὐτῶν Κανόνα νὰ μὴ ἀναγινώσκωμεν, τὰ δὲ κανονισμένα καὶ ἅγια διὰ τοῦ παρόντος Κανόνος διδάσκουσιν ἡμᾶς νὰ ἀναγινώσκωμεν, ἅτινα καὶ ἀπαριθμοῦσιν, ὡς ἐδὼ φαίνονται καταστροφωμένα. Μέννηται δὲ τῶν βιβλίων τούτων καὶ ἡ ἐν Λαοδικεῖα σύνοδος, Καν. ζ' καὶ ἡ ἐν Κερθ. Καν. λβ'. Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ λθ' ἐορταστικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ, καὶ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐν τοῖς ἔπεισι, καὶ Ἀμφιλόχιος ὁ Ἰκονίου διὰ στίχων Ἰάμβων. Ὁ τοίνυν μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ ρηθείᾳ ἐπιστολῇ εἰς δύο διαιρεῖ τὰ βιβλία ἅπαντα τῆς παλαιᾶς Γραφῆς· εἰς κανονιζόμενα, καὶ εἰς ἀναγινωσκόμενα. Καὶ κανονιζόμενα μὲν τῆς παλαιᾶς Γραφῆς λέγει, ὅτι εἶναι βιβλία εἰκοσιδύω, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰκοσιδύω γραμμάτων τῶν Ἑβραϊκῶν (καθὼς αὐτὸ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, καὶ ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός), τὰ ὅποια εἶναι ταῦτα. 1. Γένεσις. 2. Ἔξοδος. 3. Λευϊτικόν. 4. Ἀριθμοί. 5. Δευτερονόμιον. 6. Ἰησοὺς Ναυῆ. 7. Κριταί. 8. Ρούθ. 9. Βασιλειῶν πρώτη καὶ δεύτερα ὄμοῦ (ἅτινα, καὶ Σαμουὴλ ὀνομάζονται παρὰ τοῖς Ἑβραίοις. Ἡ δὲ Γ' καὶ Δ'. Βασιλ. α' καὶ β'. Βασιλειῶν ὀνομάζονται) 10. Βασιλειῶν τρίτη καὶ τετάρτη ὄμοῦ. 11. Παραλειπομένων πρώτη καὶ δεύτερα ὄμοῦ. 12. Ἑσδρα πρῶτον καὶ δεύτερον ὄμοῦ. 13. Ψαλμοί. 14. Παροιμοίαι. 15. Ἐκκλησιαστής. 16. Ἄσμα Ἀσμάτων. 17. Ἰώβ. 18. Οἱ δώδεκα μικροὶ Προφῆται ὀνομαζόμενοι βιβλίον ἓν. 19. Ἡσαΐας. 20. Ἱερουζαὴν ὄμοῦ καὶ Θρηνοί, καὶ Βαρούχ, καὶ ἐπιστολῇ. 21. Ἰεζεκιήλ. 22. Δανιήλ. Ἀναγινωσκόμενα δὲ βιβλία ἀπὸ τοῦ νεωστὶ κτηχουμένους ταῦτα εἰσὶ· Σοφία Σολομώντος, ἣτις καὶ πανάρετος λέγεται κατὰ τὸν Εὐσέβιον (βιβλ. 11. κεφ. 7. περὶ Εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς), Σοφία Σειράχ, ἣτις καὶ αὕτη πανάρετος λέγεται, κατὰ Γεώργιον τὸν Σύγγελλον. (Σημειῶσαι δὲ ὅτι ὁ Σειράχ Ἐκκλησιαστικὸς παρὰ τοῖς Δυτικοῖς ὀνομάζεται.) Ἑσθήρ, Ἰουδῆ, καὶ Ἰωβίτις. Σημειῶσαι δὲ ὅτι καὶ τὸ βιβλίον τῆς Ἑσθήρ ἐν δν, μετὰ τῶν Κανονιζόμενων βιβλίων συναριθμεῖται, καθὼς καὶ ὁ παρὼν Ἀποστολικὸς Κανὼν ἐν τοῖς κανονιζομένοις τοῦτο συγκαταλέγει, καὶ ἡ ἐν Λαοδικεῖα σύνοδος, καὶ ἡ ἐν Κερθαγ. Ἀλλὰ καὶ ἡ Σοφία τοῦ Σολομώντος, καὶ Ἰουδίθ, καὶ ὁ Ἰωβίτις, τοῖς κανονιζομένοις βιβλίοις συναριθμοῦνται ὑπὸ τῆς ἐν Κερθαγένῃ συνόδου. Ὡς κανονικὰ δὲ βιβλία καταλέγονται ἀπὸ τὸν παρόντα Ἀποστολικὸν, καὶ τὰ τρία βιβλία τῶν Μακκαβαίων. (1) Τῆς δὲ νέας Γραφῆς, Κανονικὰ βιβλία εἰσὶ ταῦτα· Τὰ δ'. Εὐαγ-

γόγιος ἐν τῇ β'. τοῦτους μόνους τοὺς πε'. δέχεται ὡς ἀληθεῖς Κανόνας τῶν Ἀποστόλων, τοὺς δὲ ἄλλους, ψευδεπιγράφους λογίζεται, ταῦτα ἐπὶ λέξειως λέγουσα, μηδεὶν ἐξεῖναι τοὺς προδηλωθέντας παραχαράττειν Κανόνας, ἢ ἀθετεῖν, ἢ ἐτέρους παρὰ τοὺς προκειμένους παραδέχεσθαι Κανόνας, ψευδεπιγράφως ὑπὸ ὑπὸ τινων συντεθέντας, τῶν τὴν ἀλήθειαν καπηλεύειν ἐπιχειρησάντων. Πλὴν ἐπειδὴ καὶ ὁ Πισιναῦντος Ἐπίσκοπος Γρηγόριος εἶπεν εἰς τὴν ἀγίαν καὶ Οἰκουμενικὴν ζ'. σύνοδον, ὅτι ἡ ἐν Ἀντιοχ. γενομένη συνέλευσις τῶν Ἀποστόλων (ἀπὸ τοῦ ἐννέα Κανόνας αὐτῆς, οἳ τινες εὗρισκοντο ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης τῇ παρὰ Παμφίλου τοῦ Μάρτυρος γενομένη, ὡς σημειοῦσιν οἱ Δυτικοί), ἐν τῇ οὐδέω αὐτῆς Κανόνι διώρισε νὰ μὴ πλανῶνται εἰς τὸ ἐξῆς οἱ σωζόμενοι εἰς τὰ εἶδωλα, ἀλλὰ νὰ ἀντεικονίζουσι τὴν Θεανδρικὴν καὶ ἄχραντον στήλην τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτον, λέγω, τὸν Κανόνα τῶν Ἀποστόλων δεχόμεθα, καὶ διότι ἡ ζ'. Οἰκουμενικὴ τοῦτον ἐδέξατο, καὶ διότι εἶναι σύμφωνος μὲ τὰς ἀρχαίας ἱστορίας. Καὶ γὰρ ἡ Αἰμοροῦσα ἀφείρωσε στήλην εἰς τὸν Σωτήρα ἐν τῇ Πανεάδι, ὡς ἱστορεῖ ὁ Εὐσέβιος βιβλ. ἐβδόμῃ κεφ. η'. ἢν ὁ Ἰουλιανὸς συνέτριψεν, ὡς ὁ Σωζόμενος λέγει. Βιβλ. γ'. κεφ. α' καὶ ὁ Νικηφόρος Βιβλ. ι'. κεφ. λ'. (παρὰ Δοσιθέω σελ. ιη'. τῆς Δωδεκαβιβλ.). Ὅρα καὶ εἰς τὰ προλεγόμενα τῶν Ἀποστολικῶν Κανόνων τούτων. Αὐτὸ τοῦτο ἐρανισθεὶς παρὰ τοῦ Δοσιθέω καὶ Σπυρίδων ὁμιλίας ἐθηκέν ἐν τῇ β'. τόμῳ τῆς Συλλογῆς τῶν συνόδων, σελ. 1016.

(1) Σημειῶσαι ὅτι ἄλλοι μὲν συναριθμοῦσι τὸν Δανιήλ μὲ τὸν Ἰεζεκιήλ, ὡς ἓν βιβλίον, καὶ οὕτω συμπληροῦσι τὸν κβ'. ἀριθμὸν τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου, ἢ δὲ ἐν Λαοδικεῖα συναριθμοῦσα τὴν Ρούθ μὲ τοὺς Κριτάς ὡς ἓν βιβλίον, οὕτω συμπληροῦσι τὸν κβ'. ἀριθμὸν, ὁ καὶ κρεῖττον ἐστίν, ὡς ὑπὸ συνόδου βιβιωθέν. Δὲν ἔχει λοιπὸν ὀρθῶς καὶ ἀσφαλῶς ἢ νῦν παρὰ πάντων γινω-

σκομένη καὶ εἰς τύπον ἐκδομένη σειρά καὶ τάξις, εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκονται τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς, διὰ πολλὰ αἴτια. Πρῶτον, διότι ἔχει εἰς δύο διηρημένον τὸ βιβλίον τῆς Ἑσθήρ, καὶ τὸ μὲν τάττει μετὰ τῶν Κανονιζομένων, τὸ δὲ δεύτερον μετὰ τῶν ἀποκρύφων, εἰς καιρὸν ὅπου ὁ παρὼν Ἀποστολικὸς Κανὼν ἐν αὐτῷ ρητῶς ὀνομάζει, καὶ ὁ ζ'. τῆς ἐν Λαοδικ. καὶ ὁ λ'. τῆς ἐν Κερθαγ. καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος καὶ Ἀμφιλόχιος, ὡς ἐν αὐτῷ ἀριθμοῦσι. Δεύτερον, διότι καὶ τοῦ Ἑσδρα τὰ δύο βιβλία εἰς δύο χωριστὰ μέρη τάττει, τὸ μὲν ἐν εἰς τὰ κανονιζόμενα, τὸ δὲ ἄλλο εἰς τὰ ἀπόκρυφα, εἰς καιρὸν ὅπου τὰ δύο ταῦτα βιβλία ὡς ἐν ἀριθμοῦσι καὶ ὁ παρὼν Ἀποστολικὸς Κανὼν, καὶ ἡ ἐν Λαοδικ. καὶ ἡ ἐν Κερθαγ. καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, καὶ ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος. Τρίτον, διότι τὸν Βαρούχ, καὶ τὴν ἐπιστολὴν Ἰερεμίου διαιρεῖ ἀπὸ τῶν προφητικῶν βιβλίων τοῦ Ἰερεμίου, καὶ συναριθμεῖ ταῦτα μετὰ τῶν ἀποκρύφων, εἰς καιρὸν ὅπου ἡ ἐν Λαοδικεῖα σύνοδος, καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ὡς ἐν βιβλίον καὶ τὰ τρία συναριθμοῦσι. (Διὰ τί δὲ ἡ ἐν Λαοδικεῖα, ἐπιστολὰς Ἰερεμίου γράφει πληθυντικῶς, εἰς καιρὸν ὅπου μία μόνη εὕρεται; καθὼς καὶ ὁ Ἀθανάσιος ἐπιστολὴν ἐνικῶς ὀνομάζει, ἀπορῶ). Τέταρτον, ὅτι τῶν Μακκαβαίων τὰ τρία βιβλία μετὰ τῶν ἀποκρύφων συναριθμεῖ, τὰ ὅποια ὁ παρὼν Ἀποστολικὸς Κανὼν μετὰ τῶν κανονιζομένων συγκαταλέγει. Πέμπτον, διότι τὸ βιβλίον τοῦ Νεεμίου μετὰ τῶν κανονιζομένων ἀριθμεῖ, τοῦ ὁποῦ ὅμως μνεῖα οὐ γίνεται, οὔτε παρὰ τῆς Ἀποστολικῆς τούτης Κανόνι, οὔτε παρὰ τῆς ἐν Λαοδικ. συνόδου, οὔτε παρὰ τῆς ἐν Κερθαγ. οὔτε παρὰ τῆς μεγάλῃ Ἀθανάσιου, Γρηγορίου τε καὶ Ἀμφιλοχίου. Καὶ ἕκτον, διότι ἐν τισὶν ἐκδόσεσιν ἀπόκρυφα ὀνομάζει τὰ μὴ κανονιζόμενα βιβλία, εἰς καιρὸν ὅπου δὲν πρέπει ὅμως μὲ τοῦτο τὸ ὄνομα νὰ ὀνομαζώνται, κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον ἐν τῇ προρηθείσῃ

γέλια· Αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων· Αἱ ἑπτὰ καθολικαὶ Ἐπιστολαί· Ἰακώβου μίξ, Πέτρου δύο, Ἰωάννου τρεῖς, Ἰούδα μία· Παύλου ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες· Καὶ ἡ Ἀποκάλυψις. Περὶ τῆς ὁποίας ἀγκαλὰ καὶ λέγει ὁ θεὸς Ἀμφιλόχιος ἐν τῆς Ἰάμβοις, ὅτι πολλοὶ μὲν ἐγκρίνουσιν ὡς γνησίαν, οἱ περισσότεροι δὲ τὴν κρίνουσιν ὡς νόθον. Ὅμως ὡς κανονιζόμενον βιβλίον ταύτην δέχεται ἡ ἐν Καρθαγ. σύνοδος, Καν. λ'. καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ λθ'. προρηθείσῃ ἐπιστολῇ, καὶ ὁ θεὸς Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, μυστικὴν ἐποψίαν ταύτην ὀνομάζων, καὶ

ἐπιστολῇ· ὡσάν ὅπου τὸ ὄνομα, ἀπόκρυφα, ἐπεινήθη παρὰ τῶν Αἰρετικῶν, διὰ νὰ ἤμπορουν μὲ αὐτὸ νὰ γράψωσιν ὅ,τι θέλουσι καὶ νὰ πλανῶσι τοὺς ἀπλουτέρους ὅτι εἶναι τάχα ἀπόκρυφα βιβλία τῶν ἁγίων, καὶ παλαιά. Δοιπὸν καλῶς ἐν ἔχῃ τὰ μὴ κανονιζόμενα βιβλία τῆς Παλαιᾶς, νὰ ὀνομάζωνται ἀναγινωσκόμενα, καὶ ὄχι ἀπόκρυφα. Ἀναγινωσκόμενα δὲ κυρίως καὶ μάλιστα ταῦτα πρέπει νὰ ὀνομάζωνται. Ὁ Νεεμίης. Ἡ Αἴνεσις τῶν τριῶν Παίδων. Ὁ Βῆλ καὶ Δράκων. Καὶ ἡ Σωσάννα, ἐπειδὴ καὶ τῶν βιβλίων τούτων, οὐδὲ μία μνήμη ἐμφέρεται, οὔτε εἰς τὸν παρόντα Ἀποστολικόν, οὔτε εἰς τὴν ἐν Λαοδικ. οὔτε εἰς τὴν ἐν Καρθαγ. οὔτε εἰς τὸν μέγαν Ἀθαν. οὔτε εἰς τὸν θεῖον Γρηγόριον, οὔτε εἰς τὸν Ἀμφιλόχιον. (Ὁ δὲ Ὀριγένης εἶχεν ὀμιλίαν εἰς τὸν Νεεμίαν). Δὲν ἤθελεν εἶναι ἐξω τοῦ σκοποῦ τὸ νὰ προσβίσωμεν, ὡς ἐν παραρτήματος λόγῳ, εἰς τὴν παρούσαν ὑποσημείωσιν, καὶ τινὰ ἀναγκαῖα εἰς γνῶσιν τῶν σχολαζόντων τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ, καὶ νὰ παραθέσωμεν ταῦτα τοῖς φιλολόγοις ὡς ἡδυσμά τι καὶ ἄρτυμα. Ἐροῦμεν οὖν α'. τί ἐστὶν ἡ θεία Γραφή. β'. Ποσαπλοῦν τὸ νόημα τῶν ἱερῶν Γραφῶν. γ'. Τίτι διαλέκτωρ συνεγράφησαν. δ'. Εἰς πόσα διαιρεῖται τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς. Καὶ ε'. πόσαι ἐκδόσεις ἢ μεταφράσεις εἰσὶν αὐτῆς. Ἡ μὲν οὖν θεία Γραφή ρῆμα Θεοῦ ἐστὶν, αὐτοῦ ἐμπνεύοντος γεγραμμένον. Ρῆμα μὲν Θεοῦ λέγεται, καθ' ὃ κοινωνεῖ ταῖς παραδόσεις, γεγραμμένον δὲ, καθ' ὃ διακρίνεται τῶν παραδόσεων, ρῆμα οὐσῶν Θεοῦ ἄγραφον. Προσετίθη δὲ, αὐτοῦ ἐμπνεύοντος, πρὸς διαφορὰν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Κανόνων καὶ Θεοπισμῶν, κατ' ἐπιστάσιαν Θεοῦ, οὐ κατ' ἐμπνευσιν γεγραμμένων· δι' ὃ οὐδὲ Θεόπνευστοι γραφαὶ αὐτοὶ ὀνομάζονται· (σπανιάτις δὲ θεόπνευστοι καὶ οἱ Κανόνες τῶν συνόδων λέγονται, ὡς τοῦτο δηλοῦται εἰς διάφορα μέρη τῶν συνοδικῶν. Ὑποδηλοῦται δὲ καὶ εἰς τὴν πρὸς Κελεστίνον τῆς ἐν Καρθαγίν. ἐπιστολῇ.) Καθὼς γὰρ ἤμπορεῖ τινὰς νὰ στελεῖ γράμμα εἰς ἄλλον κατὰ δύο τρόπους, ἢ νὰ εἰπῇ εἰς τὸν γραφεὰ καὶ τὰ ἴδια λόγια ὅπου θέλει νὰ γράψῃ, ἢ μόνον νὰ εἰπῇ τὸ νόημα, καὶ νὰ ἀφήσῃ τὸν γραφεὰ νὰ ἐκθέσῃ τὸ νόημα ἐκεῖνο μὲ ἐδικτὴν του φράσιν καὶ λόγια· ἔτσι καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰς μὲν τὰς Γραφάς, καὶ αὐτὰ τὰ λόγια ὑπηγόρευσε, εἰς δὲ τὰς συνόδους αὐτὸ μόνον τὸ νόημα κατ' ἐπιστάσιαν καὶ φωτισμὸν αὐτοῦ. Διακρίνουσι γὰρ οἱ θεολόγοι ἀπ' ἀλλήλων τὰ τρία ταῦτα· Ἀποκάλυψιν, Ἐμπνευσιν καὶ Φωτισμὸν, ἧτοι Ἐλλαμψιν καὶ ἐπιστάσιαν. «Καὶ Ἀποκάλυψις μὲν ἐστὶ κατ' αὐτοῦς, ἀγνωσμένης ἀληθείας θεοθεν φανέρωσις· Ἐμπνευσις δὲ, κίνησις ἐσωτερικῆ, ὑπὸ τῆς ὁποίας διεγείρεται τις θεοθεν ἢ νὰ εἰπῇ, ἢ νὰ πράξῃ τί, χωρὶς νὰ παραβλάπτηται ὁ νοῦς, ἢ τὸ αὐτεξούσιον τῆς θελησεως του· Φωτισμὸς δὲ καὶ Ἐλλαμψις εἶνε βοήθεια καὶ ἐπιστάσις Θεοῦ, διαφυλάττουσα τὸν λέγοντα ἢ γράφοντα ἀπὸ κάθε ἀπάτην καὶ σφάλμα. Πᾶσα μὲν οὖν ἡ θεία Γραφή διεχαράχθη, ὄχι μόνον μὲ ἐπιστάσιαν, ἀλλὰ καὶ μὲ ἐμπνευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πᾶσα γὰρ (φησὶν ὁ Πέτρος α'. ἐπιστολ.) προφητεία, ἰδίας ἐπιλύσεως οὐ γίνεται. Οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου φερόμενοι, ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι. Καὶ πᾶσα Γραφή, θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν (β'. πρὸς Τιμόθ.) καὶ, πῶς οὖν Δαβὶδ ἐν Πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου; (Ματθ.) Δι' ὃ καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ

ἅγιον πιστεύομεν, τὸ λαλήσαν διὰ τῶν Προφητῶν. Συμμεαρτυρεῖ δὲ τῇ ἀληθείᾳ ταύτῃ ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος, Ἰουστίνος, Κλήμησις ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Ὀριγένης, Ἀθηναγόρας, Ἰερώνυμος, Αὐγουστίνος, καὶ πάντες ἀπλῶς. Δι' ὃ καὶ ὁ Χρυσόστομος ἐπιστηριζόμενος εἰς τὸν λόγον τοῦ Κυρίου ὅπου λέγει· «Ἰῶτα ἐν, ἢ μία κεφαλαὶ οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ Νόμου.» [Ματθ. ε' 18.] Οὐδὲ συλλαβὴν μίαν, λέγει, ἐτόλμησαν νὰ βάλουν ἀφ' ἑαυτῶν οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς· ὡς καὶ ὁ Αὐγουστίνος τοῦτο λέγει, ἐρμηνεύων τὸ, εἰς τῶν στρατιωτῶν λόγγῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἐνυξεν. [Ἰωάν. ιθ'. 34.] Εἰ δὲ καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς, καὶ ὁ Ἰερώνυμος, λέγουσιν ὅτι τὰ μὲν μυστηριώδη καὶ κυριώτερα τῶν Γραφῶν καὶ ἐξ ἐμπνεύσεως τοῦ Πνεύματος ἐχαράχθησαν, τὰ δὲ ἱστορικὰ μὲ ἐπιστάσιαν αὐτοῦ μόνον, καὶ μὲ ἴδιον χαρακτῆρα τῶν συγγραμμένων, συμπεραίνοντες τοῦτο, πρῶτον μὲν ἀπὸ τὴν διάφορον φράσιν τοῦ Δεκαλόγου ὅπου κάμνει ὁ Μωϋσῆς εἰς τὴν Ἔξοδον (κεφ. κ'. 12.) καὶ εἰς τὸ Δευτερονόμιον (ε'), δεῦτερον δὲ ὅτι, ὁ συγγραφεὺς τοῦ β'. τῶν Μακκαβαίων λέγει, ὅτι ἐτελείωσε τὸ πόνημα πολλῇ πόνῃ καὶ ἰδρωτί. Καὶ κεφ. ιε'. 38. καὶ μὲν καλῶς καὶ εὐθικτικῶς τῇ συντάξει (ἔχει δηλ. τὰ γεγραμμένα), τοῦτο καὶ αὐτὸς ἤθελεν, εἰ δὲ ἀτελῶς καὶ μετρίως, τοῦτο ἐφικτὸν ἦν μοι. Πῶς γὰρ ταῦτα, λέγουσιν, ἠδύνατο νὰ εἰπῇ ὁ συγγραφεὺς αὐτός; ἂν ὅλα κατὰ λέξιν, ἕως ἓνα Ἰῶτα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτῇ ὑπεγόρευσε; πλὴν ἡ διαφορὰ ὅπου εἶναι ἀνάμεσα εἰς τὰς δύο δόξας αὐτὰς, ὀλίγη εἶναι καὶ παραμικρά. Καὶ αἱ δύο γὰρ δόξαι τὰ κυριώτερα τῆς Γραφῆς φρονούσιν, ὅτι ὑπὸ Πνεύματος ἐνεπνεύθησαν καὶ ὑπηγορεύθησαν, καὶ ὅτι παρὸν εἰς τοὺς ἱεροὺς συγγραφεῖς τὸ Πνεῦμα, δὲν ἀφήκεν αὐτοὺς εἰς κἀνένα νὰ πλανηθοῦν. Ὅστε, πάντα τὰ ἐν ταῖς θεαῖς Γραφαῖς ἐν τε δόγμασι, καὶ ἱστορίαις, καὶ χρονολογίαις, ρήματα Θεοῦ εἶναι. Ὁ δὲ Θεὸς εἶναι ἀληθινὸς (Ρώμ. γ'.) καὶ Θεὸς τῆς ἀληθείας (Ψαλμ. λα'.) καὶ οὐχ ὡς ἄνθρωπος ψεύδεται (Ἀριθμ. κε'). Τὸ νόημα δὲ τῶν Γραφῶν εἰς δύο κατὰ πρώτην τομὴν διαιρεῖται, εἰς τὸ κατὰ γράμμα καὶ εἰς τὸ κατὰ Πνεῦμα. Καὶ νόημα μὲν κατὰ τὸ γράμμα εἶναι ἐκεῖνο ὅπου πρώτως καὶ ἀμέσως δηλοῖ τὸ γράμμα, οἷον ἐπὶ τοῦ εἰρημένου, Ἀβραὰμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας. Τὸ γράμμα τὸν Ἀβραὰμ φανερώνει, καὶ τὰς δύο γυναῖκας αὐτοῦ, τὴν Σάρραν τὴν ἐλευθέραν, καὶ τὴν Ἄγαρ τὴν παιδίσκην, καὶ δύο υἱοὺς, τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Ἰσμαὴλ. Νόημα δὲ κατὰ Πνεῦμα εἶναι, τὸ μὴ δηλούμενον ἀπὸ τὰς λέξεις καὶ τὸ γράμμα ἀμέσως, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ σημαίνόμενον τοῦ γράμματος. Οἷον ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω, Ἄγαρ μὲν ἐννοεῖται ἡ γαλινὴ καὶ κάτω Ἰεροσολῆμη, Σάρρα δὲ ἡ ἀνω Ἰερουσαλήμη καὶ ἡ Ἐκκλησία, ὡς ὁ Παῦλος αὐτὸ διερμηνεύει. (Γαλάτ. δ'.) Τὸ δὲ κατὰ γράμμα νόημα ὑποδιαιρεῖται εἰς κύριον καὶ μεταφορικόν. Καὶ κύριον μὲν, ὡς τὸ, ὁ Ἀβραὰμ ἐγέννησε δύο υἱοὺς, μεταφορικόν δὲ ὡς ἐκεῖνο τὸ, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ἐνθα τὰ δεξιά, οὐχὶ τὴν θέσιν τοῦ σώματος δηλοῦσιν, ἀλλὰ μεταφορικῶς τὴν ἰσότητά τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς. Τὸ δὲ κατὰ Πνεῦμα νόημα εἰς τρία ὑποδιαιρεῖται· ἀλληγορικόν, τροπολογικόν καὶ ἀναγωγικόν. Τὸ μὲν οὖν ἀλληγορικόν τοὺς ἐν τῷ Μωσαϊκῷ Νόμῳ τύπους εἰς τὴν χάριν τοῦ Εὐαγγελίου ἀναφέρει. Τὸ τροπολογικόν δὲ, ἀποβλέπει εἰς τὴν τῶν ἡθῶν καὶ τρόπων κοσμιότητα. Τὸ ἀναγωγικόν

ὁ σχολιαστὴς τοῦ ἁγίου Διονυσίου θεῖος Μάξιμος πολλαχοῦ τῶν σχολίων αὐτοῦ ταύτης μνημονεύουσι. Καὶ ὁ θεῖος Ἰερώνυμος λέγων αὐτὴν τὸ ὑψηλότερον βιβλίον τοῦ κόσμου. Εἰ δὲ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος δὲν ἀναφέρει ταύτην εἰς τὰ ἔπη του. ἀλλ' εἰς τὸν συντοκτῆριον λόγον ὁποῦ κάμνει πρὸς τοὺς ρν'. Ἐπισκόπους τῆς β'. συνόδου, φανερώς ἀναφέρει αὐτὴν, λέγων· πείθομαι γὰρ ἄλλους (Ἀγγέλους) ἄλλης ἐπιστατεῖν Ἐκκλησίας, ὡς Ἰωάννης διδάσκει με διὰ τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὠριγένης εἶχεν ἔκθεσιν εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν. Μέννηται αὐτῆς καὶ Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας (σελ. 679. τῆς Πετατεύχ.) καὶ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς (σελ. 856. τῆς

κὸν δὲ, ἐπὶ τὴν τῶν μακαρίων δόξαν ἀνάγει τὰ λεγόμενα. Οἷον ἡ λέξις Ἰερουσαλήμ, ἀλληγορικῶς μὲν, σημαίνει τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ· τροπολογικῶς δὲ, τὴν ἐκάστου ἀνθρώπου ψυχὴν· ἀναγωγικῶς δὲ, τὴν ἄνω πόλιν, τὴν οὐράνιον Ἰερουσαλήμ. Ἐκ μὲν οὖν τοῦ κατὰ τὸ γράμμα νοήματος, ἡ Θεολογία ἀσφαλῶς καὶ ἀναγκασίως συμπεραίνει τὰ ἑαυτῆς συμπεράσματα, ἐκ δὲ τοῦ κατὰ τὸ πνεῦμα, οὐκ ἀναγκασίως μὲν, ἀεὶ δὲ ἡ ἀξιόχρως πειθῶ εἰς τὸν διερμηνεύοντα ἐποφείλεται. Πάντα δὲ τὰ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις κανονιζόμενα βιβλία Ἑβραϊστὶ συνεγράφησαν, τὸ δὲ τοῦ Ἰωβίτ, καὶ τῆς Ἰουδῆθ, εἰς γλῶσσαν Χαλδαϊκὴν. Ἡ δὲ Σοφία τοῦ Σολομώντος, κατὰ μὲν τὸν Ἄθαν. εἰ μὲν τοῦ Σολομώντος γνήσιον σύγγραμμά ἐστι, φανερόν ἐστι Ἑβραϊστὶ συνεγράφη, κατ' ἄλλους δὲ ἔφανη, ὅτι περιέχει ἀπορρήγματα τινὰ τοῦ Σολομώντος, συγγεγραμμένα Ἑλληνικὰ ἀπὸ τὸν Φίλωνα, ἓνα τῶν ἑβδομήκοντα ἑρμηνευτῶν τῆς ἁγίας Γραφῆς. Τὸ δὲ τοῦ Ἰωβ βιβλίον, Ἀραβικὰ συνεγράφη, καὶ ὡς μὲν ὁ Πολυχρόνιος ἐν τῇ προομιῇ τοῦ Ἰωβ, καὶ Νικήτας ὁ τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου σχολιαστὴς λέγουσιν, ὑπὸ τοῦ Σολομώντος, ἢ συνεγράφη, ἢ μεταφράσθη, συμπεραίνωντας τοῦτο ἀπὸ ἓνα ρητὸν τοῦ Γρηγορίου εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανὸν εὐρισκόμενον, τὸ ὁποῖον, εἶναι μὲν τοῦ Ἰωβ, ὁ δὲ Θεολόγος λέγει ὅτι εἶναι τοῦ Σολομώντος, ἔχει δὲ οὕτω· «Μικρὸς μὲν καὶ μέγας ἐκεῖ ἐστὶ, καὶ θεράπων ὄμοι τῷ δεσπότῃ, τὸ τοῦ Σολομώντος φθέγγομαι.» (Ἄλλ' ἴσως τὸ ὄνομα τοῦ Σολομώντος ἐδῶ κείμενον, ἢ εἶναι παραδρομὴ τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου, ἢ τοῦ ἀντιγραφίως σφάλμα γραφικόν). Ὡς καθ' ἓνα τρόπον ἀπὸ τούτων δύο τούτων, εὐρίσκεται καὶ εἰς τὸν περὶ προσηυχῆς λόγον τοῦ θεοῦ Χρυσοστόμου τὸ ὄνομα τοῦ Σολομώντος, εἰς ρητὸν ὁποῦ εἶναι τοῦ σοφοῦ Σειράχ. «Ἦγουν, τὸ «βῆμα ποδός, καὶ γέλωσ δόδοντων κτλ.» Σειρ. ιθ'. 30. ὡς δὲ ἄλλοι θέλουσιν, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Ἰωβ συνεγράφη. Ἀλλὰ τὴν γνώμην ταύτην Ἰουλιανὸς ὁ Ἀλικαρνασσέως οὐ δέχεται. Οὐδέποτε γὰρ ὁ θεῖος Ἰωβ πάθει φιλαυτίας ἐνικᾶτο, ὥστε νὰ γίνῃ ἐγκωμιστὴς τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἄλλοι δὲ θέλουσιν, ὅτι συνεγράφη ἀπὸ τοὺς τρεῖς φίλους του, ἐξαμένου τοῦ Ἰωβ οὕτω· «Τίς ἂν δώῃ γραφῆναι τὰ ῥήματά μου, τεθῆναι δὲ αὐτὰ ἐν βιβλίῳ εἰς τὸν αἰῶνα;» Οἱ περισσότεροι ὁμῶς θέλουσιν, ὅτι ἢ μεταφράσθη ἢ συνεγράφη ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως, πρὸς παρηγορίαν τῶν τότε ἐν Αἰγύπτῳ καταταυραννομένων Ἑβραίων ὑπὸ τοῦ Φαραώ. Τῶν Μακκαβαίων δὲ τὰ βιβλία, τὸ μὲν πρῶτον συνεγράφη Ἑβραϊστὶ, τὸ δὲ δευτέρον Ἑλληνιστί. Ἡ δὲ σοφία τοῦ Σειράχ Ἑβραϊστὶ μὲν συνεγράφη ὑπὸ Ἰησοῦ υἱοῦ Σειράχ, τὸν ὁποῖον λέγουσιν τινες ὅτι ἐστάθη ἓνας ἀπὸ τοὺς ο'. ἑρμηνευτὰς τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὑπὸ δὲ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μεταφράσθη εἰς τὸ Ἑλληνικὸν καὶ ἀφιερῶθη εἰς τὸν ὁμώνυμον αὐτοῦ πάππον, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ βιβλίου. Εἰς τοὺς χρόνους δὲ τοὺς ἐδικούς μας μόνον τὸ Ἑλληνικὸν σώζεται, καὶ ἔχει τὸ Ἑβραϊκόν. Σημειώσαι δὲ, ὅτι ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς, πάντε βιβλία λέγονται στιχῆρὰ, κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, Ἀμφιλόχιον Ἰκονίου, καὶ Δυμασκηνὸν Ἰωάννην· περὶ ὀρθοδοξίας βιβλ. δ'. ὁ Ἰωβ, οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ, καὶ τὰ πρῶτα βιβλία τοῦ Σολομώντος, αἱ Παροιμίαι, ὁ Ἐκκλησιαστής, καὶ τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων. Λέ-

γονται δὲ οὕτω, διότι, καθὼς ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει τὴν ποιητικὴν καὶ ἑμμετρον τέχνην τῶν στιχῶν, ἔτσι καὶ ἡ Ἑβραϊκὴ, εἶχε τέχνην τινὰ στιχουργικὴν, τὰ ποιήματα τῆς ὁποίας ἦσαν νοστιμώτερα καὶ γλυκύτερα εἰς τὸ αὐτὸ, ἀπὸ τὰ ἄλλα περὶ Ἑβραϊκὰ. Τῆς δὲ νέας Γραφῆς τὰ βιβλία, πάντα Ἑλληνιστὶ συνεγράφησαν, ἐξω μόνον τὸ κατὰ Ματθ. Εὐαγγέλιον, καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴ, ἅτινα συνεγράφησαν Ἑβραϊκῶς ἢ Συριακῶς, τὸ δὲ Ἑβραϊκὸν τοῦ κατὰ Ματθ. πρωτότυπον, οὐκ εὐρίσκεται, ἀλλ' οὐδὲ πᾶν ὁμολογεῖται ὅτι τοῦτο μεταφράσας εἰς τὸ Ἑλληνικόν. Τινὲς δὲ φασιν ὅτι ἐστὶν Ἰάκωβος ὁ ἀδελφὸς τοῦ. Τὴν δὲ πρὸς Ἑβραίους, ἢ ὁ Λουκᾶς, ἢ ὁ Βαρνάβας, ἢ ὁ Ρώμης Κλήμης μετέφρασεν. Εἶπον δὲ Συριακῶς, ὅτι τότε ἡ Ἀραβικὴ μὲ τὴν Συριακὴν ἦτο μεμιγμένη. Εἰ δὲ ὁ Βαρώνιος χρονογράφος Ἰησουίτης λέγει, ὅτι τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον συνεγράφη Λατινικῶς, ἃς χαίρεται μὲ τὴν γνώμην του, καὶ ἃς ἐντραπῆ τοὺς ἐδικούς μας Πατέρας λέγοντας, ὅτι συνεγράφη Ἑλληνιστὶ, καὶ μάλιστα τὸν ἱερὸν Αὐγουστίνον αὐτὸ τοῦτο βιβλιοῦντα, βιβλ. 4. περὶ συμφων. Εὐαγγελιστ. κεφ. 6'. Τί δ' ἂν εἴποιμεν πρὸς τὰ ἐμπερόμενα ἔπη Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐν οἷς λέγεται· «Μάρκος δ'. Ἰταλίη, Λουκᾶς Ἀχαϊάδι;» ἢ ὅτι νόθον τοῦτο ἐστὶ καὶ ἀπίστακτον, ἢ ὅτι τῶν πλειόνων ἢ ψῆφος πρέπει νὰ ἐπικρατῆ. Εἰ γὰρ αὕτη γνησίη γνώμη ἦν τοῦ Θεολόγου, πῶς ταύτην οὐκ οἶδεν ὁ θεῖος Ἰερώνυμος, ὁ μαθητὴς χρηματίας ἐκείνου, καὶ ὁ Αὐγουστίνος, ὁ ἄκρος φίλος Ἰερωνύμου; Σημειώσω δὲ ἄξιον εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ ἱστορεῖ Νικόλαος ὁ Μαλαξέος, ὅτι ὁ θεῖος Λουκᾶς ἔγραψε τὸ Εὐαγγέλιόν του ἐν τῷ μεγάλῳ Σπηλαίῳ, καθὼς διαλαμβάνει τὸ βασιλικὸν χρυσόβουλλον τῆς Μονῆς ταύτης. Πάντα δὲ τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς, ὡς ἐκ τῆς ὕλης ὁποῦ περιέχουσι, διαίρουνται εἰς νομικὰ, ἱστορικὰ, ἠθικὰ καὶ προφητικά. Νομικὰ μὲν οὖν εἰσὶν ἡ Πεντάτευχος τοῦ Μωϋσέως, ἱστορικὰ δὲ, ὁ Ἰησοῦς, οἱ Κριταί, ἡ Ρουθ, αἱ Βασιλίσαι, τὰ Παραλειπόμενα, τὰ δύο τοῦ Ἐσδρα, ὁ Ἰωβίτ, Ἰουδῆθ, Ἐσθῆρ, οἱ Μακκαβαῖοι καὶ ὁ Ἰωβ. Ἠθικὰ δὲ ἡ σοφία τοῦ Σολομώντος, καὶ ἡ σοφία τοῦ Σειράχ, αἱ Παροιμίαι. Ἐκτὸς τῆς διαίρεσεως ταύτης παραλείπεται τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων, καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής, διδασκαλεῖα ὄντα πρὸς ἀκριβεστέραν κατανόησιν τῶν κεφαλαιωδῶς ἐν τοῖς θεοῖς νόμοις γεγραμμένων. Προφητικὰ δὲ τελευταῖον τὰ βιβλία τῶν Προφητῶν, διεγείροντα τοὺς πάντας εἰς φυλακὴν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀποφυγὴν πάσης κακίας, καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἐνσάρκου οικονομίας προαγγέλλοντα ἅπασιν. Ὁμοίως δὲ καὶ τῆς νέας Γραφῆς, ἄλλα μὲν εἶναι νομικὰ, ὡς τὰ δ'. Εὐαγγέλια, ἄλλα δὲ ἱστορικὰ, ὡς αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, πρὸς ἀκριβεστέραν τῶν θεῶν Εὐαγγελίων κατανόησιν συμβάλλουσαι. Τίς γὰρ συνίσει ἐν τοῖς Εὐαγγέλοις τοῦ βαπτίσματος τὴν δύναμιν, καὶ τὸ μυστήριον τῆς χάριτος, καὶ τὴν ἐπὶ Σταυροῦ ὑπὲρ ἡμῶν προσενεχθεῖσαν θυσίαν, χωρὶς τῶν ἐπιστολῶν τῶν Ἀποστόλων; καὶ μάλιστα τοῦ θεοῦ Παύλου; οὐδὲν δὲ κωλύει ἐν καὶ τὸ αὐτὸ βιβλίον νὰ ἦναι ἐνταυτῷ, καὶ νομικόν, καὶ ἠθικόν, ὡς τὸ βιβλίον τῆς Ἐξόδου, καὶ τὰ δ'. Εὐαγγέλια. Ἐκδόσεις δὲ ἢ μεταφράσεις τῆς παλαιᾶς Γραφῆς αἱ κυριώτεραι εἶναι πάντε· Ἡ Ἑλληνικὴ, ἡ Συριακὴ, ἡ Ἀραβικὴ, ἡ Χαλδαϊκὴ

Πεντατ.) δέχονται αὐτὴν καὶ Ἀπολινάριος, Ἐφραιμ, Παπίας, Ἰουστίνος, Εἰρηναῖος, Τερτυλλιανός, Λακτάντιος, Σεβήρος, Σουλπίκιος, Αὐγουστίνος, Μεθόδιος, Ἰππόλυτος, Ἀνδρέας ὁ Καισαρείας, καὶ αὐτὴ ἡ Οἰκουμενικὴ β' σύνοδος, ἔμπροσθεν τῆς ὁποίας ὁ Θεολόγος Γρηγόριος τὸν περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως ἀναφέροντα συντακτῆριν ἐξεφώνησε λόγον. Ὁ Σάρδεων Μελίτων, καὶ Θεόφιλος ὁ Ἀντιοχείας, καὶ ἄλλοι. Αἱ δὲ δύο τοῦ Κλήμεντος ἐπιστολαὶ, τὰς ὁποίας ἀναφέρει ὁ παρῶν Ἀποστολικὸς Κανὼν, πρὸς Κορινθίους εἰσὶν ἐπιστελλόμεναι, ὡς ἀπὸ μέρους τῆς ἐν Ῥώμῃ Ἐκκλησίας, καὶ ἐκδεδομέναι ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ α'. τόμου τῶν Πρακτικῶν τῶν συνόδων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ β'. νόμος κρίνεται ἀπὸ τὸν Φώτιον, φύλλ. 156 τῆς Μυριοβίβλου. Αἱ δὲ τῶν Ἀποστόλων Διαταγαί, αἵτινες καὶ διδασχὴ τῶν Ἀποστόλων ὀνομάζονται ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, καὶ ὑπὸ τοῦ β'. τῆς σ', ἀπεβλήθησαν μὲν ἀπὸ τὸν β'. Κανὼνα τῆς Οἰκουμενικῆς σ'. συνόδου, ὡς ἀνὸς ἐνοθεύθησαν ὑπὸ τῶν Αἵρετικῶν ἐπειδὴ δὲ ὄχι ὅλα ἐνοθεύθησαν, ἀλλ' εἰς μέρη τινὰ, διὰ τοῦτο πολλοὶ τῶν Πατέρων καὶ πρὸ τῆς σ', οἶος μάλιστα ἐστὶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ἱερός Μάξιμος, ρητὰ ἐξ αὐτῶν προεχειρίσθησαν. Καὶ ὁ μὲν Θεολόγος ἐν τῷ περὶ τοῦ Πάσχα λόγῳ τῷ, ἐπὶ τῆς φυλακῆς μου στήσομαι, πρόβλετον ἀλληγορεῖ τὸν Χριστὸν διὰ τὸ τῆς ἀφθαρσίας ἔνδυμα, ὅπερ ρητὸν ἐκ τῶν διαταγῶν ἠρανίσθη, κατὰ τὸν Νικήταν, ὁ δὲ θεὸς Μάξιμος

καὶ ἡ Ἰταλικὴ, ἥτοι Λατινικὴ. Ἡ μὲν οὖν Ἑλληνικὴ εἰς τίσσaras ἐκδόσεις πὰς κυριωτέρας διαιρεῖται. Καὶ α'. μὲν καὶ ἀρχαιοτάτη εἶναι ἡ τῶν Ο'. ἢ αβ'. λεγομένη, μεθερμηνεύσασα ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ὄχι μόνον τὴν Πεντάτευχον, ὡς σφαλτρῶς δισχυρίζεται ὁ Σκαλίγερος, καὶ ἄλλοι νεωτερισταί, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν παλαιὰν Διαθήκην, ὡς μαρτυροῦσιν Ἰουστίνος, Εἰρηναῖος, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, καὶ ἄλλοι πρὸ τῶν χρόνων τῶν Μακκαβαίων, ταῦτ' εἰπεῖν πρὸ Χριστοῦ σλ'. ἔτη, ἐξ ἧς ἐκδόσεως καὶ οἱ θεοὶ Ἀπόστολοι τοὺς τῶν Προφητῶν χρησμοὺς ἠρανίσθησαν. Εἰ δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦτης Βελλαρμίνος λέγει, ὅτι ἡ τῶν Ο'. ἐκδοσις αὕτη εἶναι ἐλλειπὴς ἤδη, μάρτυρας φέρων τὸν τε θεῖον Ἰερωνύμου λέγοντα ἐν τῷ προλόγῳ τῶν Παραλειπομ. ὅτι ἡ ἀρχαία καὶ γνησία μεθερμηνεύσις διεφθάρη καὶ ὅτι τὰ πρωτότυπα ταύτης σώζονται ἀλλήλων διαφέροντα· ἀλλὰ καὶ τὸν Ἰουστίνον λέγοντα ἐν τῷ πρὸς Τρύφωνα διαλόγῳ, ὅτι ὁ μὲν Ἀριστέδης, ὑπάσπιστής τις τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου, μαρτυρεῖ ὅτι ἡ τῶν Ο'. ἐκδοσις σύμφωνος εἶναι μὲ τὰ Ἑβραϊκὰ πρωτότυπα, ἤδη δὲ αὕτη (λέγει παρ' αὐτοῦ ὁ ἅγιος) εἰς πολλὰ τῶν Ἑβραϊκῶν διαφέρει. Ὅμως ἕως μᾶθῃ ὁ Βελλαρμίνος, ὅτι ἡ ἐκδοσις τῶν Ο'. ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς γνησία καὶ δόκιμος ἐκρίθη ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ αὐτὴν ἐμεταχειρίσθησαν εἰς μαρτυρίαν οἱ θεοὶ Ἀπόστολοι, καὶ ὅλη ἡ Ἐκκλησία, ὄχι μόνον ἡ ἀνατολική, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ δυτικὴ πρὸ τῆς μεθερμηνεύσεως τοῦ Ἰερωνύμου εἰς τὴν Λατινίδα. Καὶ Φίλων ὁ Ἰουδαῖος τοὺς Ο'. ἐπαινεῖ, ὄχι μόνον ὡς διερμηνευτὰς τῶν Γραφῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς προφήτας θεῖου Πνεύματι ἐμπνευσθέντας. Καὶ ὁ Αὐγουστίνος (βιβλ. Περὶ πόλεως Θεοῦ) ἐπὶ Πνεῦμα, λέγει, τὸ φωτίσαν τοὺς Προφήτας ὅταν ἐκεῖνοι ἐκέρυξαν, τὸ αὐτὸ Πνεῦμα ἐφώτισε καὶ τοὺς Ο'. ὅταν ἐκεῖνα μεθερμηνεύσαν. Καὶ ὁ θεὸς Ἰουστίνος, καὶ ὁ Τερτυλλιανός λέγουσιν, ὅτι ὁ καθ' ἕνα ἐξ αὐτῶν εἰς ξεχωριστὰ ὁσπήτια μετεγλώττισαν τὴν Γραφήν, καὶ ὡ τοῦ θαύματος! οὐδὲ τὸ παραμικρὸν, εὐρέθη νὰ ἔχη παράνω, ἢ παρακάτω ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον εἰς τὰ βιβλία ὅπου ἔγραψαν, ἀλλ' αἱ αὐταὶ λέξεις ἀπαρλλάκτως εἰς ὅλα εὐρέθησαν. Τίς λοιπὸν δύναται νὰ προτιμήσῃ ἄλλην ἐκδοσιν ἀπὸ τὴν θεόπνευστον ταύτην; εἰ δὲ καὶ εἰς μέρη τινὰ καὶ ὀλίγα διαφέρει αὕτη ἀπὸ τὰ Ἑβραϊκὰ πρωτότυπα, τί ἀπὸ τοῦτο; ἐπὶ Πνεῦμα (λέγει ὁ ἱερός Αὐγουστίνος βιβλ. Περὶ πόλεως Θεοῦ, ἀποκρινόμενος εἰς τοῦτο), τὸ Πνεῦμα, ἡμποροῦσε νὰ ἀφήσῃ τι, ἢ νὰ προσθήσῃ, διὰ νὰ μὴ λάβῃ ὑποψίαν τινὰς, ὅτι τέχνη ἀνθρωπίνῃ ἐγένετο εἰς τὴν τοιαύτην ἐκδοσιν, ἥτις κατὰ λέξιν μόνον ἔκαμε τὴν μετάφρασιν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἐννοήσῃ ὅτι θεῖα δύναμις ἦτο ὅπου ἐφώτιζε καὶ ἐκυβέρνα τὸν νοῦν τοῦ μεθερμηνεύσαντος. Τὰ αὐτὰ διδάσκει, καὶ ἐν τῷ περὶ Χριστιανικ. διδασκαλίας βιβλ. Ρητίον δὲ τοῦτο, ὅτι διαφέρει τὰ Ἑβραϊκὰ

πρωτότυπα ἀπὸ τὴν τῶν Ο'. μετάφρασιν, καθ' ὅτι, ὡς σημειοῖ ὁ Σύγκελλος, οἱ Ἰουδαῖοι διέφθειραν τὴν παλαιὰν Γραφήν τοῦ Ἑβραϊκοῦ. Ἐν γὰρ τῇ Ἑβραϊκῇ κείται, ὅτι, ὁ Νῶε ἔζησεν ἕως τοῦ νῆ. ἔτους τοῦ Ἀβραάμ, ὅπερ ψεῦδος ἐστὶ. Καὶ ὁ Ἰουστίνος ἐν τῷ πρὸς Τρύφωνα, λέγει, ὅτι τὸ τοῦ ἡε'. Ψαλμοῦ εἶπειν, εἶπατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὅτι Κύριος ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, διέφθειραν οἱ Ἰουδαῖοι ἀφελόντες τὸ, ἀπὸ τοῦ ξύλου. (Τὸ ὅποιον πρέπει νὰ λέγηται καὶ τώρα. ἀγκαλὰ καὶ οὕτω νὰ μὴ εὐρίσκηται γεγραμμένον ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ο'. ἴσως διὰ τινὰ διαφθορὰν τῶν ἀντιγραφῶν.) Τὸ, ὄρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου, οὐκ ἐστὶν ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ, ὁ κῶραξ ὁ ἐπὶ τοῦ Νῶε, τὸ Ἑβραϊκὸν μὲν λέγει ὅτι ἀνέστρεψεν, ὁ Ἰώσηπος δὲ καὶ οἱ Ο'. καὶ ὁ Χρυσόστομος, καὶ Αὐγουστίνος καὶ Ἀμβρόσιος, περὶ τῆς κίβωτου, καὶ ὁ Ἰερωνύμος ἐν τῇ παραφράσει, τὸ ἐναντίον λέγουσιν, ὅτι οὐκ ἀνέστρεψεν. Ὅθεν καὶ ὁ Ραββὶ Ἠλίας φανερῶς λέγει, ὅτι ἡ παλαιὰ Γραφή τοῦ Ἑβραϊκοῦ διαφέρει ἀπὸ τὴν νῦν σωζομένην Γραφήν τοῦ αὐτοῦ. Ὅστε καλῶς λέγει ὁ Σύμελχος, ὅτι οἱ Ο'. ἐκ παλαιᾶς καὶ ἀδιαφθόρου ἀντιγραφῆς τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἠρμήνευσαν τὴν Γραφήν, καὶ τοῦτο δὴλον ἐντεῦθεν. Οἱ θεοὶ Εὐαγγελισταὶ τὰ λόγια ὅπου ὠμίλησεν ὁ Κύριος ἐκ τῆς Παλαιᾶς Ἑβραϊκῆς τὰ λέγουσι, καθὼς οἱ Ο'. μετέφρασαν ταῦτα Ἑλληνικὰ, ἀλλὰ μὴν ὁ Κύριος τὰ ἐλάλησεν ἀπὸ ἀληθῆς καὶ ἀδιάφθορον πρωτότυπον Ἑβραϊκὸν, ὡς Θεὸς ἀληθείας καὶ νομοδότης, λοιπὸν καὶ οἱ μεταφράσαντες ταῦτα ἐβδόμηκόντα, τὸ ἴδιον ἀληθῆς καὶ ἀδιάφθορον πρωτότυπον ἐμεταχειρίσθησαν. Ὅτι δὲ πασῶν τῶν ἄλλων μεθερμηνεύσεων ἢ τῶν Ο'. ἀξιοπιστοτέρα, καὶ διατὶ πρὸ τοῦ Χριστοῦ τὴν Γραφήν ἠρμήνευσαν, καὶ διατὶ ἦσαν πολλοὶ, καὶ διὰ τί σύμφωνοι, ἀρκεῖ εἰς μαρτυρίαν ὁ θεὸς Χρυσόστομος, ὅμι ε'. εἰς τὸ κατὰ Ματθ. καὶ ἡ ρις'. Νεαρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ ὁ θεὸς Ἐπιφάνιος, αἰρέσει α'. Ὁ δὲ Χρυσόστομος, λόγῳ κζ'. πρὸς Ἰουδαίοντας, τόμ. σ'. σελ. 323. λέγει, ὅτι αἱ ἐπὶ τοῦ Πτολεμαίου ἐρμηνευθεῖσαι Γραφαί, ἐν τῇ ναῖ τοῦ Σαράπιδος εἰσὶ μέχρι τοῦ νῦν (ἦν δὲ ὁ Σάραπις Θεὸς Αἰγυπτίων). Εἰ δὲ πολλοὶ τῶν Πατέρων ἐρμηνεύοντες τὰς Γραφὰς ἐμεταχειρίσθησαν εἰς λέξεις τινὰς τὰς ἐρμηνείας Ἀκύλα, Θεοδοτίωνος καὶ Συμμάχου, τοῦτο ἐποίησαν, οὐχ ὅτι ἐπροτίμησαν αὐτὰς τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο'. ἀλλ' ὅτι δι' αὐτῶν σαφηνίζονται μᾶλλον τινὰ ἐρμηνευθέντα ἀπὸ τοὺς Ο'. οἵτινες, κατὰ τὸ νόημα περισσότερον, καὶ ὄχι κατὰ τὰ ρήματα καὶ λέξεις ἠρμήνευσαν τὰς Γραφὰς. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν Δοσίθεον σελίδ. 244. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐκδόσεως τῶν Ο'. ταῦτα Β'. δὲ ἐκδοσις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἀκύλα τοῦ ἀπὸ Χριστιανῶν Ἰουδαίου ἐπὶ Ἀδριανοῦ βασιλείᾳ ἀπὸ Χριστοῦ ἔτει ρλ'. Γ'. ἢ τοῦ Σαμαρείτου, Συμμάχου τοῦ ἀπὸ Ἰουδαίων Χριστιανίσαντος, καὶ τὴν τῶν Ἑβραίων αἵρεσιν ἀσπασαμένου ἐπὶ αὐτοκρά-

περικοπὰς ὁλοκλήρους ἐκ τῶν διαταγῶν μεταχειρίζεται εἰς τὰ τοῦ Διονυσίου σχόλια. Τί λέγω τοὺς μερικούς; αὐτὴ ἡ Οἰκουμενικὴ ἐ. σύνοδος μαρτυρικὴν φέρει ἀπὸ τὰς διαταγὰς, ἐν τῇ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπιστολῇ, ὅτι πρέπει ὑπὲρ τῶν τελευταίων τὰ διδόνται ἐλεημοσύνας, σελίδι 392. τοῦ β'. τόμ. τῆς συλλογῆς τῶν συνόδων. Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν ζ'. ἐκ τῶν διαταγῶν μαρτυρίαν προεχειρίσθη ἡ ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ σύνοδος. Καὶ Μιχαὴλ δὲ ὁ Κηρουλλάριος καὶ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης, μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου, ζῶν ἐν ἔτει 1053, μαρτυρίαν προεχειρίσατο κατὰ τῆς κούρας τῶν γενεῶν, κειμένην ἐν τῷ α'. βιβλ. τῶν Ἀποστολικῶν διαταγ. κεφ. γ'. οὕτω λέγουσαν· «Οὐκ ἀπομαδαρώσετε τοὺς πώγωνας ὑμῶν· γυναιξὶ γὰρ εὐπρεπὲς ὁ κτίσας ἐποίησε Θεὸς, ἀνδράσι δὲ ἀνάρμοστον ἐδικαίωσε.» Καὶ ἔσα σελ. 978. τοῦ β'. τόμ. τῶν συνοδικ. Καὶ νῦν καθὼς εὐρίσκονται τετυπωμέναι, δὲν μοι φαίνεται νὰ ἔχουν κἀνέναν νόθον ἢ ἄτοπον. Ὁ δὲ ποιμὴν ὁποῦ ἀναφέρει ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ πολλάκις ρηθείᾳ ἐπιστολῇ, βιβλίον ἐστὶ μὴ σωζόμενον εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς καιροὺς. Ἴσως δὲ νὰ ἦτο τριοῦτον, οἷός ἐστι καὶ ὁ λόγος ὁποῦ κάμνει ὁ τῆς Κλίμακος Ἰωάννης πρὸς τὸν ποιμένα, καὶ συντόμως εἰπεῖν, βιβλίον τοῦτο ἦτο, διδάσκον τὸν ποιμένα τῶν λογικῶν προβάτων, τίνι τρόπῳ νὰ ποιμαίνῃ ταῦτα πρὸς νομὴν σωτηριώδη, καὶ πῶς νὰ φυλάττῃ ταῦτα ἀβλαβῆ ἐκ τῶν ἐνύχων τῶν νοητῶν λύκων, δαιμόνων τε καὶ κακοδόξων ἀνθρώπων. Ἀνήγγειλαν δὲ εἰς ἡμᾶς ὅτι, ὁ ποιμὴν οὗτος εὐρίσκει βιβλίον παμπάλαιον ἐν τινὶ Μοναστηρίῳ τῆς Ἑλλάδος, ποιήματι Κουάρτου, ἐνὸς τῶν Ο'. Ἀποστόλων. Τὸν ποιμένα ἀναφέρει καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ θείου Διονυσίου, ἔστι δὲ τὸ μέγεθος αὐτοῦ, ὅσον ἐστὶ τὸ τοῦ Ψαλτῆρος. Σημείωσαι ὅτι ὁ νδ'. τῆς Καρθαγ. κοντὰ εἰς τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας, προστάζει νὰ ἀναγινώσκωνται, καὶ οἱ βίοι τῶν Μαρτύρων, οἱ τὰ μαρτύρια αὐτῶν περιέχοντες, εἰς τὰς ἡμέρας τῶν ἑορτῶν τους.

τορος Κοιμώδου. Δ'. εἶναι ἡ τοῦ Θεοδοτίωνος, χριστιανισαντος μὲν πρῶτον, Μαρκανισαντος δὲ ὑστερον, καὶ κατὰ τὴν αἴρεσιν αὐτοῦ ἐρμηνεύσαντος τὰς Γραφὰς ἐπὶ Ἀντωνίου Καρακάλλα, ἢ παρ' ἄλλοις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Κοιμώδου. Τούτων δὲ τῶν τριῶν ὑστέρων, δὲν σώζονται ὁλόκληροι αἱ μεταφράσεις, ἀλλὰ μόνον κλάσματα καὶ τμήματά τινά. Ταύτας δὲ τὰς δ'. ἐκδόσεις ὁ Ὀριγένης εἰς μίαν συναθροίσας βιβλίον, τέσσαρας στύλους ἔχουσαν ἐν ἐκάστῃ σελίδι, διὰ νὰ θεωρῶνται ὅλαι ὁμοῦ μὲ μίαν ὁματίαν. Τετραπλᾶ ὠνόμασε τὸ τοιοῦτον πόνημα. Κοντὰ δὲ εἰς τὰς δ'. αὐτάς, γράψας καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν πρωτότυπον ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ ἄλλο μέρος τῶν σελίδων, Ἑξαπλᾶ τὴν βιβλίον ὠνόμασε. Τελευταίον κοντὰ εἰς τὰς εἴς ταύτας, ἐνώσας καὶ τὴν ἔκδοσιν ὁποῦ εὐρέθη ἐν Νικοπόλει, ἢ ἐν Ἰεριχῶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαμμαίας, καὶ τὴν ζ'. τὴν εὐρέθεισαν ἐν Νικοπόλει τῇ πρὸς Ἀκτίους μετὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Σεύρου, Ὀκταπλᾶ τὸ βιβλίον ὠνόμασεν, ἐκ τῶν ὀκτὼ στύλων ὁποῦ εἶχε, καὶ ταῦτα εἶναι τὰ πολυθρόλλητα τετραπλᾶ, καὶ ἑξαπλᾶ, καὶ ὀκταπλᾶ, τὰ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενα. Σημείωσαι δὲ, ὅτι εὐρέθη καὶ ζ'. ἐκδόσεις παρὰ Λουκιανοῦ, τοῦ μεγάλου ἀσκητοῦ καὶ μάρτυρος, ἐκδοθείσα ἐν Νικομηδείᾳ, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως, ὅστις Λουκιανὸς ἀναγνοὺς τὰς προγεγραμμένας ἐκδόσεις, καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν πρωτότυπον εὐρών, τὰ μὲν ἑλλειπῆ ἐπρόσθεσε, τὰ δὲ περιττὰ ἐδιώρθωσεν. Αἱ μὲν οὖν τρεῖς ἐκδόσεις Ἀκύλα, Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος οὐδέποτε ἐδοκιμάσθησαν καὶ ἐκυρώθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἂν ὁποῦ αὐτοὶ, μὲ τὸ νὰ ἦσαν ἄνδρες ἀποστάται, ἐπίτηδες ἀφηκαν ἀσαφῆ τὰ περὶ Χριστοῦ προφητεύοντα ρητά. Δὲν εἶναι ὅμως καὶ αὐταὶ τόσον πολλὰ ἀνωφελεῖς, ἐπειδὴ, ὁ μὲν Ὀριγένης τὰ ἐλλείποντα ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τῶν Ο'. ἀνεπλήρωσεν ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Θεοδοτίωνος, συγγραφέων τὰ ἑξαπλᾶ, ὁ δὲ Ἰερώνυμος λέγει ἐν τῷ προλόγῳ τῶν Ψαλμ. ὅτι ἤκουσέ ποτε νὰ ἀναγνώσθῃ ὁ προφήτης Δανιὴλ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Θεοδοτίωνος, ἀλλὰ καὶ τώρα κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Θεοδοτίωνος ἀναγινώσκεται ὁ Δανιὴλ, μὲ τὸ νὰ εὐρέθη συγκεκριμένη ἢ εἰς αὐτὸν ἔκδοσις τῶν Ο'. ἧτις οὐδὲ σώζεται. Καὶ τσαῦτα μὲν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐκδόσεως. Ἡ δὲ Συριακὴ, καὶ Ἀραβικὴ, καὶ Χαλδαϊκὴ ἐκδοσις ὠφελοῦσι καὶ αὐταὶ εἰς κατανόησιν τῶν Γραφῶν, καὶ μάλιστα ἡ Συριακὴ ἀρχαιοτέρα οὖσα καὶ γειτονιούσα

μὲ τὴν Ἑβραϊκὴν. Ταύτην γὰρ καὶ ὁ μέγας Βασιλεὺς ἐπαινεῖ εἰς τὴν ἐξαήμερον, καὶ ταύτην ὡς ὁρθῶς ἔχουσαν ἐμεταχειρίζετο ἡ ἐν Συρίᾳ Ἐκκλησία. Ἡ δὲ Χαλδαϊκὴ, Ταργούμ ὠνομάσθη, ὅπερ σημαίνει παράφρασις, ὑπὸ τριῶν Ραββίνων συγγραφείσα κατὰ τὸν 4. αἰῶνα. Οὐκ ἐγκρίνεται δὲ αὕτη τῇ Ἐκκλησίᾳ, διότι εἰς πολλὰ μέρη ἔχει μύθους τινὰς ἐσπαρμένους· πέμπτη δὲ καὶ τελευταία ἐπαινεῖται ἡ Ἰταλικὴ, καὶ ἡ κατὰ Λατίνους λατινική. Ἦν δὲ ἡ μὲν Ἰταλικὴ ἀρχαιοτέρα, ἡ δὲ Λατινική (ἧτις καὶ Βουλγατὰ καλεῖται) ὑπὸ Ἰερωνύμου, σοφοῦ ἀνδρός, ὡς μαρτυρεῖ Ἀδγουστίνος, καὶ περὶ τὰς τρεῖς διαλέκτους ἐμπειροτάτοσ, ἐξέδοθη, ὅστις τῆς μὲν Παλαιᾶς μερικὰς βιβλίους ἐκ τῆς Ἑβραϊδος εἰς τὴν Λατινίδα μεθηρμήνευσε, τὴν δὲ Καινὴν, εἰς μερικὰ μόνον μέρη ἐπιδιώρθωσε. Ἀγχαλὰ καὶ κατ' ἄλλους; ὁ Πατὴρ τῆς βουλγατᾶς εἶναι ἀδελφός. Πολλὰ δὲ ἐσφαλμένα περιέχει, καὶ πολλὰ μὴ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κείμενα. Ὅθεν οὐδὲ προτιμητέα ἐστὶ τῆς τῶν Ο'. ἐκδόσεως. Ἐταῦτα εἰσὶ τὰ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Γραφῆς βιβλία ἅγια, κατὰ τοὺς Μακκαβαίους, τὰ ἐν χερσὶν ἡμῶν, αἱ πηγαὶ τοῦ Σωτηρίου κατὰ τὸν Ἀθανάσιον, αἱ ἀγιόγραφοι δέλτοι, κατὰ τὸν Ἀρειοπαγίτην, τὰ ἐνδιάθηκα, κατὰ τὸν Εὐσέβιον, καὶ τὰ κανονικά, κατὰ τὴν ἐν Καρθαγίνῃ. Μελετᾶτε οὖν, ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, ἐν αὐτοῖς ἡμέρας καὶ νυκτὸς, ἵνα παρομοιωθῆτε τῷ μακαριζομένῳ δικαίῳ ὑπὸ τοῦ θείου Δαβὶδ. Ἀναγινώσσετε ταῦτα διηλεκτικῶς, ὅτι ἡ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις, κατὰ τὴν Χρυσόστομον, τῶν οὐρανῶν ἐστὶν ὑπάνοξις, καὶ τὰ στήματα τῶν Προφητῶν, Θεοῦ εἰσὶ στόμα. Σχολάζετε ἐν αὐτοῖς διὰ παντός, ὅτι κατὰ τὸν Ἀδγουστίνον, ἅπαντος νοσήματος ψυχῆς ἐν ταῖς Γραφαῖς τὸ φάρμακον ἐναπόκειται. Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς, ἵνα ἐν αὐταῖς εὕρηται ζωὴν τὴν αἰώνιον, καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος. Ἀναγινώσκοντες δὲ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, φυλάττεσθε ἀπὸ τὰ νόθα τῶν καλουμένων Δευτερώσεων, ἀπὸ ὅσα δηλαδὴ λέγουσιν αὐτὰ περὶ οὐσίας ἀλόγων ζώων, περὶ ἀμαρτιῶν, περὶ καθαρισμοῦ, περὶ ἀποπομπαίου, περὶ συνεχῶν λουτρῶν καὶ ραντισμάτων, καὶ ἀπὸ ὅσα ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ἐγράφθησαν εἰς τὸν Νόμον, κατὰ δεύτερον λόγον. Διαταγ. βιβλ. α'. κεφ. γ'. καὶ βιβλ. β'. κεφ. λη'. καὶ βιβλ. ζ'. κεφ. κβ'. Σημείωσαι ὅτι τὰ περισσότερα τῆς ὑποσημειώσεως ταύτης ἐρανίσθησαν ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτον θιολογικὸν τοῦ διδασκάλου Κυρίου Βῆγενίου.

E.T.A. 1885
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Η ἅγια καὶ Οἰκουμενικὴ (1) πρώτη σύνοδος συνεκροτήθη ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας ἐπὶ Κωνσταντίου τοῦ μεγάλου, κατὰ τὸ ἀπὸ Χριστοῦ 325 ἔτος. Ἄνδρες δὲ προέχοντες ἐν αὐτῇ ἦσαν Ἀλέξανδρος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, Βίτων καὶ Βιζέντιος οἱ Πρεσβύτεροι, μετὰ τοῦ ὁσίου τοῦ τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ Κουδρούβης ἢ Κουρδούβης Ἐπι-

(1) Ἐσσαρά τινα χαρακτηριστικὰ ἰδιώματα τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων εὐρίσκω σποράδην εἰς πολλοὺς εὐρισκόμενα, καὶ μάλιστα παρὰ Δοσιθέῳ (σιλ. 4018. τῆς Δωδεκαβίβλου) ἐκ τῶν ὁπίων, τὰ μὲν τρία εἶναι πόρρω καὶ κοινὰ, καὶ εἰς τινὰς τοπικὰς συνόδους, τὸ δὲ ἓν εἶναι τὸ προσεχέστατον, καὶ διὰ τὸ νὰ εἰπῶ ἔτσι, ἡ οὐσιώδης, ἡ συστατικὴ, καὶ ἰδιαίτατη διαφορὰ ἀπασῶν τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων. Καὶ πρῶτον μὲν ἰδίωμα ὄλων τῶν Οἰκουμενικῶν εἶναι, τὸ νὰ συναθροίζωνται διὰ προσταγῶν, οὐχὶ τοῦ Πάπα, ἢ τοῦ δεινός Πατριάρχου, ἀλλὰ διὰ προσταγῶν Βασιλικῶν. Τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἐν Σαρδικίᾳ τοπικὴν σύνοδον ἠκολούθησε, συναθροισθεῖσαν ὑπὸ Κωνσταντίου καὶ Κώνσταντος, καὶ εἰς τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ, προσταγῇ καὶ αὐτῇ τοῦ Κωνσταντίου συναχθεῖσαν, εἰ καὶ ἐπὶ σκοπῇ ἄλλῃ τῶν ἐγκαινίων τοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ Ναοῦ (Δοσιθ. 433. τῆς Δωδεκαβίβλου). Δεύτερον, τὸ νὰ γίνεταί ζητήσις περὶ πίστεως, καὶ ἀκολούθως νὰ ἐκτιθέταί ἀπόφασις, καὶ ὅρος δογματικὸς εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς Οἰκουμενικὰς (Δοσιθ. σελ. 633. τῆς Δωδεκαβίβλου), ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἰς τινὰς τοπικὰς ἠκολούθησεν, ὡς εἰς τὴν ἐν Καρθαγένῃ, ἣτις κατὰ τῆς αἰρέσεως Πελαγίου καὶ Κελεστίου ζήτησιν ποιήσασα, ὅρους δογματικοὺς ἐξέθετο. Τρίτον, τὸ νὰ ᾖ πάντα τὰ ἐκτιθέμενα παρ' αὐτῶν δόγματα καὶ οἱ Κανόνες, ὀρθόδοξα, εὐσεβῆ καὶ σύμφωνα ταῖς θείαις Γραφαῖς, ἢ ταῖς προλαβούσαις Οἰκουμενικαῖς συνόδοις. Δι' ὃ καὶ πολυθρόλλητον εἶνε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἁγίου Μαξίμου τὸ εἰς τοιαύτην ὑπόθεσιν ρηθὲν «Τὰς γενομένας συνόδους, ἢ εὐσεβῆς πίστεως κυροὶ, καὶ πάλιν, ἢ τῶν δογμάτων ὀρθότητος κρινεὶ τὰς συνόδους.» Ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ ἰδίωμα, καὶ εἰς τὰς περισσοτέρας τοπικὰς συνόδους εἶναι κοινόν, πλὴν τινῶν. Τέταρτον δὲ καὶ τελευταῖον, τὸ νὰ συμφωνήσων καὶ νὰ ἀποδεχθῶν τὰ παρὰ τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων διορισθέντα, καὶ κανονισθέντα ἅπαντες οἱ ὀρθόδοξοι Πατριάρχαι καὶ Ἀρχιερεῖς τῆς καθολικῆς Ἐκκλη-

σίας, εἴτε διὰ τῆς αὐτοπροσώπου παρουσίας αὐτῶν, εἴτε διὰ τῶν ἰδίων τοποτηρητῶν, ἢ καὶ τούτων ἀπόντων, διὰ γραμμάτων αὐτῶν. Αὕτη ἡ τῶν τῆς Οἰκουμένης Πατριαρχῶν καὶ Ἀρχιερέων συμφωνία εἶναι, ὡς εἵπομεν, ὁ τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων συστατικὸς καὶ διακριτικὸς χαρακτήρ. Συστατικὸς μὲν, διατὶ συνιστᾷ ταύτας, καὶ τὰς κἀμινεὶ νὰ ᾖναι φερωνύμιος Οἰκουμενικαί· διακριτικὸς δὲ, διατὶ εἰς οὐδεμίαν ἄλλην τοπικὴν σύνοδον θεωρούμενος, διακρίνει μόνος τὰς Οἰκουμενικὰς ἀπὸ τὰς τοπικὰς. Ὅθεν τὴν ἐπὶ Κοπρωνύμου γενομένην σύνοδον ἐν τῇ Βλαχίρνα, Οἰκουμενικὴν παρὰ τῶν εἰκονομάχων ὀνομασθεῖσαν, τίσων ὁ ἅγιος Γερμανὸς καὶ Δαμασκηνὸς, καὶ ὁ νέος Στέφανος, καὶ ἄλλοι πολλοί, ὄσον καὶ ἡ ζ'. Οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐν τῇ ζ'. πράξει αὐτῆς ἠλεγξαν, εἰπόντες, ὅτι χωρὶς συμφωνίας τῶν λοιπῶν ἀπάντων Πατριαρχῶν, Οἰκουμενικὴ οὔτε γίνεταί, οὔτε λέγεται Σύνοδος. Ὁ γὰρ Ἐπιφάνιος ἐκ μέρους εἶπε τῆς ζ'. Συνόδου «Πῶς δ' αὖ μεγάλη καὶ Οἰκουμενικὴ, ἣν οὔτε ἐδέξαντο, οὔτε συνεφώνησαν οἱ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν πρόεδροι, ἀλλὰ ἀναθέματι ταύτην παρέπεμψαν;» (Δοσιθ. 634. τῆς Δωδεκαβίβλου) Μὲ τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν ἔλεγμους ἠλεγξε καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος τὴν ψευδοσύνοδον τοῦ Μονοθελήτου Πύρρου, διατὶ αὐτὴν ἐκεῖνος ἐνόμιζεν Οἰκουμενικὴν. Εἶπα δὲ, ὅτι ἡ συμφωνία καὶ ἀποδοχὴ πάντων τῶν Πατριαρχῶν συνιστᾷ τὰς Οἰκουμενικὰς συνόδους, καὶ ὄχι μόνη ἡ αὐτοπρόσωπος παρουσία αὐτῶν, ἢ ἡ διὰ τῶν ἰδίων τοποτηρητῶν. Ἐν ὄλαις γὰρ ταῖς ἐπτὰ Οἰκουμενικαῖς συνόδοις, οὐδεὶς Πάπας ἦτο παρὼν αὐτοπροσώπως, ἐν δὲ τῇ β'. ἢ καὶ ε. Οἰκουμενικῇ, οὔτε αὐτοπροσώπως, οὔτε διὰ τοποτηρητῶν ἦσαν παρόντες ὁ Δάμασος, καὶ Βιγίλιος οἱ Πάπαι, ἀλλ' αἱ Οἰκουμενικαὶ αὐταὶ πάλιν ἔμειναν Οἰκουμενικαί, διότι οἱ αὐτοὶ Πάπαι συνεφώνησαν εἰς τὰ παρ' ἐκείνων ὀρισθέντα, καὶ διὰ γραμμάτων αὐτῶν, καὶ ὑπογραφῶν αὐτὰς ἀπέδεδξαντο. Ὅτι δὲ μόνη ἡ αὐτοπρόσωπος

σκόπου οί τρεις ὁμοῦ τὸν τόπον ἐπέχοντες τοῦ Ρώμης Σιλβέστρου καὶ Ἰουλίου, Ἀλέξανδρος ὁ Ἀλεξανδρείας, συναγωνιστὴν ἔχων τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, Διάκονον τότε ὑπάρχοντα, Εὐστάθιος ὁ Ἀντιοχείας, Μακάριος ὁ Ἱεροσολύμων, Παφνούτιος καὶ Σπυρίδων, Ἰάκωβός τε καὶ Μάξιμος, ἄνδρες ἐστολισμένοι μετ' ἀποστολικά χαρίσματα, καὶ μαρτυρικὰ πηθήματα, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ὄντες τὸν ἀριθμὸν, κατὰ τὴν κοινὴν καὶ παρὰ πάντων ὁμολογου-

παρουσία, ἢ ἡ διὰ τῶν ἰδίων τοποτηρητῶν δὲν συνιστᾷ τὰς Οἰκουμενικὰς συνόδους, ἀλλὰ μᾶλλον ἢ συμφωνία, ἐδειξαν αἱ δύο σύνοδοι, ἢ ἐν Σαρδικῇ, λέγω, καὶ ἢ ἐν Φλωρεντίᾳ ἢ μὲν γὰρ ἐν Σαρδικῇ, καὶ μ' ὄλον ὁποῦ ἀνομάσθη κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς Οἰκουμενικῆς, (ὅρα ἐν τῷ προλόγῳ αὐτῆς) καὶ παρόντες ἦσαν ἐν αὐτῇ ἅπαντες οἱ Πατριάρχαι, οἱ μὲν αὐτοπροσώπως, οἱ δὲ διὰ τοποτηρητῶν. Ἐπειδὴ ὁμοῦ ἐχωρίσθησαν, καὶ δὲν ἐσυμφώνησαν εἰς τὰ παρ' αὐτῆς ὁρισθέντα οἱ τῆς ἀνατολῆς Πατριάρχαι καὶ Ἀρχιερεῖς, ἢ Οἰκουμενικῇ κατὰ τὴν ἀρχὴν, τοπικῇ ἔγινε κατὰ τὴν ἀπόβασιν καὶ τὸ τέλος αὐτῆς. Ὅμοίως καὶ ἢ ἐν Φλωρεντίᾳ, καίτοι Οἰκουμενικῇ ὀνομασθεῖσα. Ἐπειδὴ ὁμοῦ ὁ τοποτηρητῆς τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τῶν τῆς Ἀνατολῆς Ἐπισκόπων, καὶ πρότερον αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξανδρείας, Μάρκος, λέγω, ὁ ἀγιώτατος ἐκεῖνος τῆς Ἐπίσεως, δὲν συναρῶνθαι εἰς αὐτὴν, ἢ οἰκουμενικῇ εἰς τοπικὴν μετεστράφη. Τί λέγω τοπικὴν; καὶ εἰς ψευδοσύνοδον μετεστράφη δικαίως, διατι δὲν εἶχεν οὔτε τὸ γ' ἰδίωμα τῶν Οἰκουμενικῶν. Ὁ γὰρ παρ' αὐτῆς ὅρος δὲν ἦτο σύμφωνος τῇ θείᾳ Γραφῇ καὶ ταῖς ἄλλαις συνόδοις. Ὅραε ὅτι ἡ ἀσυμφωνία τινῶν Πατριαρχῶν, καὶ τὰς Οἰκουμενικὰς ποιεῖ τοπικὰς; ἐξ ἐναντίας δὲ ἢ πάντων τῶν Πατριαρχῶν τῆς Οἰκουμένης συμφωνία καὶ τὰς τοπικὰς εἰς Οἰκουμενικὰς, καὶ καθολικὰς μεταβάλλει. Καθ' ὅτι αἱ παρὰ τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ μάλιστα τῆς ς'. ἀποδεικνύμεναι σύνοδοι τοπικαί, καὶ οἱ τούτων Κανόνες, οἰκουμενικὸν, οἶον, καὶ καθολικὸν κράτος λαμβάνουσι καὶ ἀξίωμα. Ἐκ τῶν εἰρημένων οὖν τούτων εὐκόλως ἡμπορεῖ νὰ σχηματισθῇ ὁ ὁρισμὸς τῆς Οἰκουμενικῆς συνόδου οὕτως: «Οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐστὶν ἢ διὰ προσταγῆς Βασιλικῆς συναχθεῖσα, ἢ περὶ πίστεως ὅρον δογματικὸν ἐπιβεβηέν, ἢ εὐσεβῆ καὶ ὀρθόδοξα, καὶ σύμφωνα ταῖς ἁγίαις Γραφαῖς καὶ ταῖς προλαβοῦσαις Οἰκουμενικαῖς διορίζουσαι, ἢ ἢ συμφωνία ἁπάντων τῶν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας Πατριαρχῶν καὶ Ἀρχιερέων ἀπεδέξατο, εἴτε διὰ αὐτοπροσώπου παρουσίας, εἴτε διὰ τοποτηρητῶν, ἢ, καὶ τούτων ἀπόντων, διὰ γραμμάτων καὶ ὑπογραφῶν αὐτῶν. Πᾶσα λοιπὸν Οἰκουμενικὴ σύνοδος ἢ τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα ἰδιώματα ἔχουσα, αὐτὴ ἐστὶν ἢ ἁγία καὶ καθολικὴ Ἐκκλησία, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐν τῷ Συμβόλῳ πιστεύομεν. Ἐντεῦθεν τέσσαρα ἄλλα, κατὰ τοὺς θεολογοῦντας, αὐτῇ πλουτεῖ ἰδιώματα: Α'. τὸ νὰ ἦναι ἀείκλος, καὶ ἀνέκλειπτος· καὶ ἄλλον, γὰρ φησι, παράκλητον δώσει ὑμῖν ἕνα μένη μεθ' ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. [Ἰωάν. ιδ'. 16. Ματθ. κη'. 20. Ἰω. ιδ'. 26.] Β'. τὸ νὰ ἦναι ἀλάνθαστος καὶ ἀναμάρτητος. Ἡ γὰρ Ἐκκλησία, ἢς πρόσωπον ἐπέχει ἢ Οἰκουμενικὴ σύνοδος, στύλος καὶ ἰδραίωμα εἶναι τῆς ἀληθείας κατὰ τὸν Παῦλον (ἀ. Τιμοθ. γ'. 15.) καὶ ὅτι τὰς Οἰκουμενικὰς συνόδους δοκεῖ, τοῦτο δοκεῖ καὶ τῷ τῆς ἀληθείας ἀγίῳ Πνεύματι, ἐκεῖνος, γὰρ φησι, ὑμᾶς διδάξει πάντα, καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα. Ὅπερ ἐπὶ τῶν Οἰκουμενικῶν μάλιστα συνόδων βέβαιον ἀποδεικνύεται. Εἰ γὰρ ὁ ἡ'. Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ Κανὼν λέγοι, περὶ τοπικῆς συνόδου τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ, μέχρις ἂν κοινῇ περὶ αὐτῶν τι δόξη σανελευσῆι τοῖς Ἀγίοις, καὶ πρὸ αὐτῶν τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, πόσω μᾶλλον τοῦτο εἶναι ἀληθές περὶ Οἰκουμενικῶν συνόδων λεγόμενον; εἰς τὰς ὁποίας αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπιστατοῦν, φωτίζει ταύτας, καὶ δὲν τὰς ἀφί-

νει νὰ πλανηθοῦν εἰς τὰς ἀποφάσεις των; ἔμπνευ γὰρ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ ὁ Θεὸς τοῖς ἀναριθμήτοις ἱερεῦσιν εἰς σύνοδον συναθροισμένοις, κατὰ τὴν πρὸς Κελεστίνον τῆς ἐν Κερθαγ. συνόδου ἐπιστολῆν. Γ'. τὸ νὰ ἔχη ὑπέρτατον, καὶ ἀνώτατον ἀξίωμα, ὄχι μόνον εἰς τὸ νὰ προτείνῃ συμβουλευτικῶς τὰ δίκαια καὶ ἀληθῆ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ ἀναγκάζῃ εἰς ὑποταγὴν τοὺς ἐναντιουμένους, τὰ προσήκοντα αὐτοῖς Ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια ἐπιφέρουσα, καὶ κρίνουσα καὶ ἀνακρίνουσα, καὶ Πάπας καὶ Πατριάρχας, καὶ τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς Οἰκουμένης εὐρισκομένους Ἀρχιερεῖς, κληρικούς τε καὶ λαϊκοὺς. Καὶ Δ'. νὰ ἐπιθέτῃ ὄρον, καὶ πέρασ εἰς κάθε ἀναφυόμενον ζήτημα καὶ ὑπόθεσιν κοινὴν τε καὶ μερικὴν, καὶ νὰ διαλύῃ κάθε ἔριν καὶ φιλονεικίαν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν.» Καθολικῇ, γὰρ φησιν, ὁ Ἱεροσολύμων Κύριλλος (κατηχ. γ'. 17.) καλεῖται ἢ Ἐκκλησία, ὅτι καθόλου διδάσκει, ἀνελλιπῶς καὶ ἀδιαφόρως πάντα τὰ δόγματα τὰ εἰς γνῶσιν ἀνθρώποις τείνοντα περὶ τε ὁρατῶν καὶ ἀορατῶν. «Ὅθεν καὶ παρὰ πάντων, οὐχὶ ἢ θείᾳ Γραφῇ, ἀλλ' ἢ Οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἀνακηρύττεται ὁ ἔσχατος κριτῆς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, κατὰ τὸν ς'. τῆς β'. συνόδου Κανόνα, τοῦ ὁποίου κριτοῦ ἢ ψῆφος καὶ ἀπόφασις εἰς ἄλλου μεγαλητέρου κριτηρίου ἔκκλητου οὐχ ὑπόκειται. Εἰ γὰρ ἢ ἔκκλητος εἶναι ἀγωγή ἀπὸ οὐδενὸς ποτε δικαστηρίου ἐφ' ἕτερον μείζον ἰκαστήριον, κατὰ τὸ θ'. β. βλ. τῶν Βασιλικῶν, τίτλ. α'. ἢ ἀμφίβολος ψῆφος τῶν Ἐπισκόπων, εἰς τὴν μεγαλητέραν ἔκκλητον ὑπόκειται τῶν Μητροπολιτῶν, ἢ δὲ τῶν Μητροπολιτῶν εἰς τὴν τοῦ Ἐξάρχου, ἢ Πατριάρχου τῆς διοικήσεως, καὶ ἢ τοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν τῆς Οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ ἐδῶ πλέον πᾶσα ἔκκλητος παραιούται καὶ τελιώνει, μὲ τὸ νὰ μὴ εἶναι ἄλλο τι κριτήριον μεγαλητέρον ἀπὸ τὴν Οἰκουμενικὴν σύνοδον. Εἰ δὲ καὶ τὸ κριτήριον τῶν Πατριαρχῶν εἰς ἔκκλητον οὐχ ὑπόκειται, κατὰ τὰ Βασιλικά, καὶ Ἰουστινιανόν, καὶ Λέοντα τὸν σοφόν· ὁμοῦ τοῦτο ἐννοεῖται, διατι δὲν δύναται ἄλλος Πατριάρχης νὰ γένη κριτῆς εἰς ἄλλου Πατριάρχου ἀπόφασιν, καὶ ὄχι διὰ τὴν Οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἢ τις ἀνακρίνει ταῦτα τὰ κεκριμένα ὑπὸ πάντων τῶν Πατριαρχῶν καὶ Παπῶν, ὡσὰν νὰ μὴ ἐκρίθησαν ὁλότελα. Καθ' ὅτι καὶ ἢ τοῦ ἐπάρχου ψῆφος, ἀγκαλὰ καὶ εἰς ἔκκλητον δὲν ὑπόκειται, διατι δὲν ἀναψηλαφᾶται ὑπὸ ἄλλου τινός, μ' ὄλον τοῦτο τὰς ἀμφιβολίας ὅπου ὁ ἐπάρχος νὰ ἀποφασίσῃ δὲν ἡμπορεῖ, θεωρεῖ ταύτας καὶ ἀποφασίζει ὁ ἴδιος Βασιλεὺς. Ὅσπερ, ὅν λόγον ἔχει ὁ Αὐτοκράτωρ ἐν τῇ πολιτείᾳ, τὸν αὐτὸν λόγον ἔχει καὶ ἢ Οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ (Δοσιθ. σελ. 309. καὶ 384. τῆς Δωδεκαβίβλ.). Εἶπα δὲ ὅτι ἔσχατος κριτῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δὲν εἶναι ἢ ἁγία Γραφή, ὡς λέγουσι τοῦτο οἱ Λουθηροκαλθινισταί, ἀλλ' ἢ Οἰκουμενικὴ σύνοδος, καθ' ὅτι εἰς πολλὰ μέρη ἀσαφῶς λαλοῦσα ἢ θείᾳ Γραφῇ, καὶ ἕκαστος τῶν αἰρετικῶν πρὸς τὴν ἐδικὴν του αἵρεσιν στρεβλῶν τὸ ἀσαφές νόημα τῶν Γραφῶν, ἐξ ἀνάγκης χρειάζεται ἐρμηνείαν διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὸ ἀληθές αὐτῆς νόημα, ὅς τις δὲν εἶναι ἄλλος, παρὰ ἢ Οἰκουμενικὴ σύνοδος. Καὶ ἄλλο δὲ, διατι κοντὰ εἰς τὰ γνήσια, καὶ καθολικὰ βιβλία τῆς Γραφῆς, μὲ τὸ νὰ ἐτόλμησαν νὰ ἐπιγράψουν ὡς Κανονικά καὶ τὰ νόθα καὶ αἰρετικά βιβλία τῶν αἰρετικῶν; διὰ τοῦτο ἢ Οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐγκρίνει μὲν τὰ γνήσια, ἀποβάλλει δὲ τὰ νόθα καὶ ἀπόκρυφα, ὡς ἢ Οἰκουμενικῇ ς'.

μένην παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας 318. Κοντὰ δὲ εἰς αὐτούς, ἦτο καὶ ἕτερον πλῆθος κληρικῶν, πρεσβυτέρων, καὶ διακόνων. Συνήχθη δὲ αὕτη κατὰ τοῦ Ἀρείου, ὅστις ἐβλασφήμη, ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ἀκολουθῶς δὲν εἶναι Θεὸς ἀληθινός, ἀλλὰ κτίσμα καὶ ποίημα, (1) εἰς τρεῖς ἡμισυ δὲ χρόνους διακρέτασα, (καὶ ὁ Γελάσιος παρὰ Φωτίῳ ἀναγν. 256. εἰς ἕξ ἡμισυ λέγει) παρέδωκε τὸ κοινόν, καὶ ἐγνωσμένον παρὰ πᾶσι θεῖον, καὶ ἱερὸν τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως Σύμβολον, ἐν ᾧ τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱὸν καὶ Λόγον, Θεὸν ἀληθινὸν ἀνεκήρυξεν, ὁμοούσιον μὲ τὸν Πατέρα, ἦτοι τὴν αὐτὴν οὐσίαν καὶ φύσιν μὲ τὸν Πατέρα ἔχοντα, καὶ ἐπομένως τὴν αὐτὴν δόξαν, καὶ ἐξουσίαν, καὶ κυριότητα, καὶ ἀιδιότητα, καὶ πάντα τὰ λοιπὰ θεοπρεπῆ τῆς θείας φύσεως ιδιώματα· ἔχει δὲ ἐπὶ λέξεως οὕτω· «Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα πάντων ὁρατῶν τε, καὶ ἀοράτων ποιητὴν. Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς μονογενῆ, τοῦτ' ἐστὶν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς. Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον (2) τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο,

περὶ τῶν Ἀποστολικῶν διαταγῶν ἐποίησε, καὶ ἡ α'. αὕτη (καὶ ὅρα τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ ξ'. Ἀποστολικῆς). Δι' ἧ καὶ ὁ ἱερός Δογματογράφος τοῦτο εἶδος κομφῶς ἐγνωμάτευσεν, (Ἐπιστ. 154). «Εἰς τὸ Εὐαγγέλιον δὲν ἤθελα πιστεύω, ἂν δὲν μὲ ἐπειθεν ἡ ἀξιοπιστία τῆς Ἐκκλησίας». Συμπεραίνεται ἄρα ἐκ πάντων τῶν εἰρημένων, ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ἐναντιωθῆ εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς συνόδους, μένων εὐσεβῆς καὶ ὀρθόδοξος, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ἀδιορίστως ὁ καθεὶς χρεώσται νὰ πείθεται εἰς αὐτάς. Ὁ γὰρ ἀντιφερόμενος εἰς αὐτάς καὶ ἀντιπίπτων, εἰς αὐτὸ ἀντιφέρεται, καὶ ἀντιπίπτει τῷ Πνεύματι τοῦ ἁγίου, τὸ λαλοῦν διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ αἰρετικὸς καὶ ἀναθεματισμένος γίνεται, καθ' ὅτι καὶ ὁ Πάπας Διάλογος (βιβλ. α. ἐπιστολῆ κδ') ἀναθεματίζει ἐκείνους ὅπου δὲν πείθονται εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς συνόδους. Καὶ αὐταὶ αἱ ἴδιαι σὺνοδοι τοὺς μὴ πειθομένους αὐταῖς ἀναθεματίζουν. Τί λέγω αἰρετικός; ὡς ἔθνικὸς καὶ ἀσεβῆς λογίζεται ὁ παρακούων τῆς Ἐκκλησίας, ἧς πρόσωπον ἐπέχει ἡ Οἰκουμενικὴ σύνοδος. «Ἐὰν γὰρ, φησὶν ὁ Κύριος, καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἔθνικὸς καὶ ὁ τελώνης,» [Ματθ. ιη'. 17]· ἐπειδὴ ἡ ὑστάτη ψῆφος καὶ κρίσις τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Οἰκουμενικὴ ἐστὶ σύνοδος, κατὰ τὸν Δογματογράφον. (Ἐπιστολῆ ρεβ'). Καὶ τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο τὸ ἴδιον ὅπου ὁ Θεὸς ἐπρόσταξε νὰ φυλάττεται καὶ εἰς τὴν σύνοδον τῶν ἱερέων τοῦ παλαιοῦ Νόμου. «Ἐὰν δὲ, φησὶν, ἀδυνατήσῃ ἀπὸ σοῦ ρῆμα ἐν κρίσει ἀναμίσσον αἷμα αἵματος, καὶ ἀναμίσσον κρίσις κρίσεως. . . . Καὶ ἐλεύσῃ πρὸς τοὺς ἱερεῖς, τοὺς Λευίτας, καὶ πρὸς τὸν κριτὴν ὅς ἂν γένηται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ ἐκζητήσαντες ἀναγγελοῦσί σοι τὴν κρίσιν. . . οὐκ ἐκκλινεῖς ἀπὸ τοῦ ρήματος, οὐ ἂν ἀναγγελοῦσί σοι, δεξιὰ οὐδὲ ἀριστερά. Καὶ ὁ ἄνθρωπος ὅς ἂν ποιήσῃ ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας, ὥστε μὴ ὑπακοῦσαι τοῦ ἱερέως, ἢ τοῦ κριτοῦ, καὶ ἀποθάνῃται ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, καὶ ἐξαρῆς τὸν ποταμὸν ἐξ Ἰσραὴλ.» (Δευτερ. ιζ'. 2. 8.) Πρέπει δὲ κοντὰ εἰς τὰ εἰρημένα καὶ τοῦτο νὰ προσθίσωμεν, ὅτι ἑπτὰ μόναι κυρίως καὶ ἐξαιρέτως Οἰκουμενικαὶ ἐκλήθησαν σὺνοδοι, διατὶ πᾶσαι αὐταὶ κατὰ τοὺς νόμους τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων συνεκροτήθησαν, καὶ διατὶ πᾶν ὅπερ ἦν ἀναγκαῖον εἰς γνῶσιν ἐν αὐταῖς διωρίσθη. Ὅθεν πάντα τὰ ἀναφερόμενα ζητήματα ἐκ τῶν διορισθέντων ὑπὸ τῶν ἑπτὰ, εὐκόλως διαλύεται (Δοσιθ. σελ. 633. τῆς Δωδεκαβίβλ.) μετὰ δὲ τὴν ἐβδόμην, ἀγκαλὰ καὶ ἄλλαι ὀνομάσθησαν Οἰκουμενικαί, ὡς ἡ α'. καὶ β'. καὶ ἡ ἐν τῷ ναῦ τῆς ἁγίας Σοφίας, καταχρηστικῶς ὅμως ὀνομάσθησαν οὕτω, διότι οὐδμίαι ἐξ αὐτῶν κατὰ τοὺς νόμους τῶν Οἰκουμενικῶν συνεκροτήθησαν συνόδων δι' ἧ καὶ μετὰ τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν συναριθμηθῆναι, καὶ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν ἀξῆσαι οὐκ ἔδυνήθησαν. Ἡ γὰρ ὑπὸ τῶν Λατίνων ὀγδόη Οἰκουμενικὴ ὀνομασθεῖσα, ἡ κατὰ Φωτίου, λέγει, γενομένη ἕτερον ὑπὸ τῆς ὑπὲρ Φωτίου γενομένης ἀπεκρήθη, καὶ μῆτε ὅλως σύνοδος ὀνομάζεσθαι κατεκρίθη· ἀγκα-

λὰ δὲ καὶ ὅλαι αἱ ἑπτὰ Οἰκουμενικαὶ σὺνοδοι, τῷ λόγῳ τοῦ εἶναι Οἰκουμενικαί, ἰσότημοι εἰσιν. Ἡ πρώτη ὅμως αὕτη σύνοδος, καὶ διὰ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ διὰ τὴν ἀγιότητα, ἐστάθη καὶ στέκεται πάντοτε τὸ πρωτότυπον παράδειγμα, καὶ ἡ ἀρκτική ἰδέα ὅλων τῶν Οἰκουμενικῶν, καὶ αὐτὴν ἐμιμήθησαν αἱ μετ' αὐτὴν καθ' ἑξῆς σὺνοδοι, καὶ εἰς τὰς προσφωνήσεις καὶ εἰς τὰ καθίσματα, καὶ εἰς τοὺς ὄρους, καὶ αὐτὴν ὁ Διάλογος κεφαλὴν ἀπασῶν τῶν συνόδων ὀνόμασε, καὶ ἕνας λόγος εἰς τὸ πάντων εὐρίσκεται στόμα, τὸ κρατεῖτω τὰ ἐν Νικαίᾳ ὀρισθέντα. Πολλὰ ἐκοπίασεν ἡ ἐν Καρθαγίνῃ σύνοδος, καὶ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς καὶ εἰς τοὺς Κανόνας τῆς, καὶ εἰς τὰς πρὸς Βονιφάτιον, καὶ Κελεστίνον ἐπιστολάς τῆς διὰ νὰ μὴ δεχθῆ ἄλλους Κανόνας, εἰμὴ τοὺς γνησίους τούτους Κανόνας τῆς ἐν Νικαίᾳ. Καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος μεγάλως ἐφύναζον νὰ μὴ κρατοῦν ἄλλοι, εἰ μὴ οἱ Κανόνες τῆς ἐν Νικαίᾳ.

(1) Ὁ γὰρ Ἀρειος, Ἀλεξανδρείας πρεσβύτερος ὢν, καὶ θέλωντας νὰ φύγῃ τὸ παρὰ τῶν ὀρθοδόξων διεγερθὲν μῖσος κατὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, ἄνθρωπον ψιλόν, ἐκ τῆς Παρθένου γεννηθέντα τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ δογματίζοντος, ἔλεγε μὲν αὐτὸν ὅτι προὔφιστηκε τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως, ὅχι ὅμως ὡς Θεός, ἀλλ' ὡς ἐν τῶν κτισμάτων καὶ ποιημάτων ἐν χρόνῳ παρὰ τοῦ Πατρὸς δημιουργηθείς. Εἰς πῶσα δὲ κόμματα διηρέθη ἡ τοῦ Ἀρείου αἵρεσις, ὅρα εἰς τὰς ὑποσημειώσεις τοῦ α'. τῆς β'. Οἰκουμενικῆς.

(2) Σημειῶσαι ὅτι ἡ λέξις Ὁμοούσιον, καὶ πρὸ τῆς α'. Συνόδου ἦτο ἐν χρήσει εἰς τοὺς εὐσεβεῖς· ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν Θεῖον Ἰλάριον οἱ Σαββελιανοὶ, καὶ οἱ περὶ τὸν Σαμοσατέα Παῦλον ἐμεταχειρίσθησαν ταύτην διὰ νὰ ἀναιρέσουν τὴν Τριάδα τῶν Θεαρχικῶν ὑποστάσεων, διὰ τοῦτο οἱ κατὰ Παύλου συνελθόντες ἐν Ἀντιοχείᾳ ρπ'. Πατέρως ἐν ἔτει 272. τὴν φωνὴν ταύτην ἀπέβαλον, κατὰ τὸ ὄνομα μόνον (ἀγκαλὰ καὶ κατὰ τὸ νόημα, καὶ τὸ σημαίνονμενον ὁμολογοῦν αὐτὴν) διὰ νὰ μὴ δώσουν λαβὴν εἰς τοὺς αἰρετικούς, καὶ μάλιστα διατὶ ὁ Παῦλος σοφιστὴς, τρεῖς οὐσίας ἐκ τῆς φωνῆς τοῦ ὁμοουσίου ἔλεγεν εἶναι. Μία μὲν προὔφιστησα τοῦ Πατρὸς, δύο δὲ τοῦ Υἱοῦ, καὶ γ'. τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐξ ἐκείνης αὐτὰ νὰ προβάλλονται ἴσῶν ἀποτμήματα, ὡς λέγει τοῦτο ὁ Ἀθανάσιος (ἐπιστολ. κατὰ τῆς Ἀρειανικῆς αἵρεσ.), ἡ δὲ ἐν Νικαίᾳ, Οἰκουμενικὴ οὐσα, διὰ τὸ ἀξίωμα αὐτῆς, οὐ μόνον κατὰ τὸ νόημα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ὄνομα ὤρισε νὰ κηρύττεται (ὅρα Δοσιθ. σελ. 1031. τῆς Δωδεκαβίβλ.). Ὁμοούσιον δὲ, καὶ ὅχι ὁμοιούσιον, καθὼς ἔλεγον δολερῶς οἱ Ἡμεριανισταί, ἡ σύνοδος αὐτὴ τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ ἀνεκήρυξε. Τὸ μὲν γὰρ ὁμοῦ, ἦτοι ταῦτόν, ἐπὶ τῆς οὐσίας λέγεται, κατὰ Ἀριστοτέλην ἐν τῇ λογικῇ, τὸ δὲ ὁμοῖον ἐπὶ τῆς ποιότητος, καὶ ἀπλῶς ἐπὶ τῶν συμβεβηκότων τῆς οὐσίας, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς οὐσίας καὶ φύσεως. Καὶ πάλιν, ὁμοούσιον εἶπον αὐτὸν, καὶ

τὰ ἐν τῷ Οὐρανῷ, καὶ τὰ ἐν τῇ γῆ. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα. Παθόντα· ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς Οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς. Πάλιν ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα· τοὺς δὲ λέγοντας, ὅτι ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως, ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν Ἰῶν τοῦ Θεοῦ, τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία.» (1) Τοῦτο δὲ τὸ Σύμβολον, ὁ μὲν Ἱεροσολύμων Θεόδωρος πίστεως ὀρθὴν ὁμολογίαν ὠνόμασεν· ὁ δὲ Ρώμης Λάμασος, τεῖχος ὑπεναντίον τῶν ὀπλων τοῦ δικδύλου. Καὶ ἀπλῶς παρὰ πάσης τῆς Ἐκκλησίας καλεῖται ἡ χαρακτηριστικὴ σημαία, καὶ τὸ φλάμπουρον τῶν ὀρθοδόξων, διὰ μέσου τοῦ ὁποῦ αὐτοί, ὡς ἀληθεῖς στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ, διακρίνονται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπὸ τοὺς ὑποκρινόμενους μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ὄντας δὲ ψευδαδέλφους καὶ κακοδόξους. Καὶ οἱ στρατιῶται γὰρ διὰ συμβόλων διακρίνομαί τοὺς συστρατιώτας αὐτῶν ἀπὸ τοὺς ὑπεναντίους. Ὅθεν καὶ ἐκ μεταφορᾶς τῶν στρατιωτικῶν συμβόλων ὠνομάσθη καὶ τὸ τῆς πίστεως Σύμβολον. Παρέδωκε δὲ καὶ τὸν περὶ τοῦ Πάπισχα διορισμὸν, ὃν νῦν κρατεῖ ἀπαράτρωτον ἡ καθολικὴ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία. (περὶ οὗ ὄρα τὸν ζ'. Ἀποστολὸν, καὶ τὸν α'. τῆς ἐν Ἄντιοχείᾳ.) Ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς πρόγοντας εἴκοσιν ἱεροῦ Κανόνας ἐξέθετο, ἀορίστως μὲν ἐπικυρουμένους ἀπὸ τὸν α'. τῆς δ'. ὠρισμένως δὲ ἀπὸ τὸν β'. τῆς ς'. καὶ τὸν α'. τῆς ζ'. Σημείωσαι δὲ ὅτι τὰ πρακτικὰ τῆς πρώτης συνόδου ταύτης ἤδη οὐχ εὐρίσκονται, οὔτε Ἑλληνικά, οὔτε Λατινικά, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνα, ὅσα ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος, ὁ Ρουφῖνος, ὁ Σωκράτης, ὁ Σωζόμενος, ὁ Θεοδώρητος, καὶ Ἰερώνυμος καὶ ἄλλοι, ἐξαιρέτως δὲ, καὶ μάλιστα ὁ ἐπὶ Ζήνωνος τοῦ βασιλέως ἐν ἔτει 476, Γελάσιος ὁ Κυζικηνός, ὁ ὕστερον καὶ Ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης γενόμενος· (ὄρα τόμ. α'. σελ. 151. τῆς συλλογῆς τῶν συνόδων) ταῦτα, λέγω, μόνον εὐρίσκονται, ὅσα οἱ ἀνωτέρω, καὶ ὁ Γελάσιος οὗτος, συνέγραψαν. Τὴν δὲ τοῦ Γελασίου συγγραφὴν, πρακτικὰ μὲν ὀνομάζει ὁ Χωνσιάτης Νικήτας, ἱστορικὸν δὲ μᾶλλον, ἢ πρακτικὸν, ὁ Φώτιος· μνημονεύει δὲ αὐτῆς καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Κυπαρισσιώτης. (ὄρα Δοσιθ. σελ. 108. τῆς Δωδεκαβίβλου.)

ΟΙ Κ'. ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ Α'. ΣΥΝΟΔΟΥ ΕΡΜΗΝΕΥΟΜΕΝΟΙ

ΚΑΝΩΝ Α'.

Εἴ τις ἐν νόσῳ ὑπὸ ἰατρῶν ἐχειρουργήθη, ἢ ὑπὸ βαρβάρων ἐξετεμήθη, οὗτος μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ. Εἰ δὲ τις ὑγιαίνων ἑαυτὸν ἐξέτεμε, τοῦτον καὶ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζόμενον πεπαῦσθαι προσήκει. Καὶ ἐκ τοῦ δεῦρο μηδένα τῶν τοιούτων χρῆναι προάγεσθαι ὡσπερ δὲ τοῦτο πρόδηλον, ὅτι περὶ τῶν ἐπιτηδεύόντων τὸ πρᾶγμα καὶ τολμώντων ἑαυτοὺς ἐκτέμνειν εἴρηται, οὕτως, εἴ τινες ὑπὸ βαρβάρων, ἢ δεσποτῶν εὐνουχίσθησαν, εὐρίσκοντο δὲ ἄλλως ἄξιοι, τοὺς τοιούτους εἰς κλῆρον προσίεται ὁ Κανὼν.

Ἀποσ. κα'.
κβ'. κγ'. τῆς
α'. καὶ β'. γ'.

οὐχὶ συνοῦσιον, ἐπειδὴ, ὡς σημειοὶ ὁ θεὸς Ἐπιφάνιος, ἐν τῷ Ἀγκυρωτῷ, τὸ μὲν συνοῦσιον δηλοῖ ἔνωσιν χωρὶς τινος διακρίσεως (ὡς τὸ ἔλεγεν ὁ Σαββέλλιος), τὸ δὲ ὁμοῦσιον, τὴν μετὰ διακρίσεως δηλοῖ ἔνωσιν, καὶ τὴν ἑτέρας ἀφ' ἑτέρας ὑποστάσεως πρόδοον.

(1) Σημείωσαι ὅτι τὸ Σύμβολον τοῦτο τῆς ἐν Νικαίᾳ οὐ μόνον ἐνηλλαγμένον ὀλίγον εἶναι εἰς μερικὰ ἀπὸ τὸ ἐγνωσμένον τοῦτο εἰς ἴλους μας, καὶ καθημερινῶς ἀναγιγνωσκόμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ, οὐ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος, δὲν περιέχει οὔτε τὴν Θεολογίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὰ λοιπὰ ἄρθρα μέχρι τέλους. Ἡ γὰρ β'. σύνοδος καὶ ταῦτα ἀνεπλήρωσε, καὶ ἔφερεν αὐτὸ εἰς τὴν ἀπαράλλακτον ταύτην τάξιν, εἰς τὴν ὁποίαν τώρα τοῦτο ἀναγινώσκωμεν. Ὅθεν ἐν τῇ δ'. συνόδῳ πράξει ε'. σελ. 151β. τῆς Συλλογῆς τῶν συνόδων, τόμ. β'. ὅπου εὐρίσκεται τὸ σύμβολον τῆς ἐν Νικαίᾳ μετὰ τὸ, οὐ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος, σφάλμα ἐξάπαντος εἶναι τυπογραφικόν, ἐπειδὴ ὅπου ἄλλοι εὐρίσκονται, χωρὶς τοῦ λόγου τοῦτου εὐρίσκονται ὅλον ἐν τῷ Συμβόλῳ αὐτῆς ταύτης τῆς ἐν Νικαίᾳ (σελ. 283. τοῦ α'. τόμου τῆς συλλογῆς τῶν συνόδων) ἐν τῇ ιη'. πράξει τῆς ς'. (σελ. 650. τοῦ

β'. τόμου τῶν συνόδων), ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐν Καρθαγίνῃ συνόδου, παρὰ τῷ Σωκρ. βιβλίῳ α'. κεφ. ζ'. καὶ πανταχοῦ, καὶ ἐπειδὴ τὸν λόγον τοῦτον ἢ β'. προσέθηκεν Οἰκουμενικῇ, ὅρα καὶ ἐν τῷ προλόγῳ αὐτῆς. Ἐπι σημείωσαι, ὅτι τὸ Σύμβολον τοῦτο τῆς ἐν Νικαίᾳ παρ' ἄλλοις μὲν Κώδῃσιν εὐρίσκεται περιέχον τὸ, καὶ καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, παρ' ἄλλοις δὲ οὐ. Καὶ τοῦτο δὲ σημειοῦμεν ἐνταῦθα, ὡς εἰδήσεως ἄξιον, ὅτι τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ἐλέγετο εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν κατὰ μόνην τὴν μεγάλην Παρασκευὴν, ὅταν ὁ Ἐπίσκοπος ἔκαμνε τὰς κατηχήσεις εἰς τοὺς κατηχουμένους, ὅπου ἐτοιμάζοντο νὰ βαπτισθῶν κατὰ τὴν νύκτα τοῦ μεγάλου Σαββάτου, ἐπιφωσκούσης τῆς Λαμπροφύρου ἡμέρας, ὡς ἱστορεῖ Θεόδωρος ὁ Ἀναγνώστης βιβλ. β'. τῆς Ἐκκλ. ἱστορ. ἔπειτα ἐδιωρίσθη νὰ λέγεται εἰς κάθε λειτουργίαν ἀπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως Τιμόθεον ἐν ἔτει 545. ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ βασιλέως, ὡς ὁ αὐτὸς λέγει Θεόδωρος. Ὑστερον δὲ ἐν ἔτει 545. Ἰουστίνος ὁ βασιλεὺς ἐδιώρισε πρῶτος, καὶ εἰς τί καιρὸν τῆς λειτουργίας τοῦτα νὰ λέγεται εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, ἤγγον πρὸ τῆς Κυριακῆς εὐχῆς τοῦ, Πάτερ ἡμῶν.